

AVAN/01

SEMBRAR MONS

JUNTAMENT
ILAFRANCA

FORCALL

VILANOVA D'ALCOLEA

SANT MATEU

VIVER

Col·labora:

fundació salvador mollà
espai cultural i financer

UNIVERSITAT
JAUME I
Programa d'Extensió Universitària
PEU

GENERALITAT
VALENCIANA | TOTS
A UNA
VLU
Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

CONSORCI
DE MUSEUS
DE LA
COMUNITAT
VALENCIANA

DIPUTACIÓ
D
CASTELLÓ

IMAGINÀRIA
2021

LIVEMEDIA

AVAN/01

Edita: Publicacions de la Universitat Jaume I

Comissariat i direcció de projecte: Rafael Tormo Cuenca
Coordinació adjunta a la direcció: Fàtima Mesquine Gumbau
Coordinació AVAN/01: Adela Cerezo Muñoz

Textos: Fran Quiroga, Graham Bell, Julián Valle, María Glez, Mutur Beltz,
María Alcaraz i Rafael Tormo Cuenca

Tècnics de les poblacions: Ana Querol i Anna García (Vilafranca), Anabel
Ejarque (el Forcall), Eugeni Trilles (Vilanova d'Alcolea), Vicent Ferrer
(Viver), Tomàs Segarra (Sant Mateu)

Mediadors: Raquel Rodríguez, Sònia Martí, María Sirvent, Rosa Saura,
María Bort

Maquetació: Diana Torner Cabedo / Ximo Troncho Casanova
© fotografies: AVAN. Espais Rurals de Recerca Contemporània, a excepció
dels noms ressenyats als peus
Muntatge i transport: SCOMUNICATIVA
Correcció lingüística: Servei de Llengües i Terminologia UJI

Dossiers d'Extensió Universitària, 10

ISSN: 1578-5904.2022

DOI: <https://doi.org/10.6035/1578-5904.2022>

Dipòsit legal: CS 392-2008

Publicacions de la Universitat Jaume I és una editorial
membre de l'UNE, cosa que en garanteix la difusió de les
obres en els àmbits nacional i internacional. www.une.es

Reconeixement-CompartirIgual 4.0 Internacional (CC BY-SA 4.0)
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>

ÍNDIX

	Presentació Carmen Lázaro Guillamón VICERRECTORA DE CULTURA, LENGÜES I SOCIETAT	7
	[Re]imaginant la mirada de la política cultural cap al territori Albert López Monfort PEU - PROGRAMA D'EXTENSIÓ UNIVERSITÀRIA	9
	Afrontar un projecte, abordar una idea, situar-se en el territori: AVAN/01 Rafael Tormo Cuenca COMISSARI I DIRECTOR PROYECTE AVAN	15
	AVAN/01. 2021	25
	Calendari i programa AVAN/01	31
	«semmbrar mons»	39
	El rostres de l'altre (Forcall)	43
	Les cures, la saviesa... alteritats (Vilafranca)	79
	Habitar mons (Sant Mateu)	93
	Allò que fem com alguna cosa més que un recurs (Vilanova d'Alcolea)	109
	La màquina del bucle (Viver)	123
	Textos col·laboradors AVAN/01	143
	Territoris de l'art. De la potència poètica i la participació social. FRAN QUIROGA	145
	Cómo sanar el Banco Mundial. GRAHAM BELL TORNADO ...	153

Sobre el teixit del món. JULIÁN VALLE	161
Llavors. MARÍA GLEZ	169
Desbordes de las pràctiques artístiques des de la vida en un entorn rural. MUTUR BELTZ	177
El brodat com a procés de sanació personal i col·lectiva. MARÍA ALCARAZ FRASQUET	187

AVAN/01

PRESENTACIÓ

Carmen Lázaro Guillamón

Vicerectora de Cultura, Llengües i Societat

Parlar de la Universitat Jaume I a les comarques de Castelló és parlar de compromís amb el territori i amb les persones que fan possible la vida cultural als nostres municipis. Tradicionalment la docència i la investigació han constituït els dos pilars estratègics de les universitats espanyoles. La Universitat Jaume I va incorporar la cultura com a tercer pilar i el va acompanyar d'un pla de treball i d'un model cultural per fer d'aquesta declaració d'intencions, un dels factors de qualitat més singulars de la universitat.

La creació del Programa d'Extensió Universitària (PEU) esdevindrà la peça clau d'aquest model i, amb el temps, en una experiència singular i innovadora al conjunt d'universitats de l'Estat. El model Extensió Universitària de la Universitat Jaume I va assumir la filosofia de l'extensionisme tradicional sorgit a finals del segle XIX a les universitats de Cambridge i Oxford i més tard introduït a Espanya des de la Universitat d'Oviedo.

La Universitat Jaume I va reconèixer la vigència dels valors fundacionals de l'extensió universitària i els va tenir en compte a l'hora de crear una universitat pública i estretament vinculada al territori. Aquesta vocació integradora que aspirava a vertebrar el territori, es va fonamentar en una nova forma

de treballar, ja no servia treballar per a i es va emfatitzar de treballar amb. Amb el temps aquest procés va transformar la tradicional relació jeràrquica de la universitat amb el territori, i va generar models horitzontals de treball col·laboratiu.

Al Congrés Rafael Altamira (Alacant, 2001) els Vicerectors d'Extensió Universitària de les universitats espanyoles van acordar, per primera vegada, que entre els seus objectius s'establís la cooperació al desenvolupament, la transformació social i cultural, la creació i la difusió d'hàbits i formes culturals crítiques, participatives i solidàries, així com una formació permanent, oberta i plural. Aquesta declaració va servir per a reforçar la implicació de la nostra Universitat amb la diversitat social i cultural del territori, amb els agents més actius i amb més capacitat per a transformar socioculturalment el territori.

Fruit d'aquest treball d'anys ha estat un model de treball permeable, connectat amb la realitat del territori, amb persones i amb projectes, com el que ha motivat la creació de la primera xarxa de Espais Rurals de Recerca Contemporània-AVAN. El projecte naix amb la convicció de crear una estructura vinculada al territori amb capacitat de generar accions artístiques contemporànies multidisciplinàries a

diferents municipis rurals de l'interior de la província de Castelló. La publicació que tenim a les mans és molt més que un recull d'articles sobre experiències artístiques relacionades amb AVAN, és un relat construït amb les experiències compartides al llarg dels 3 dies que va durar el periple pels pobles de la xarxa.

A la primera edició d'AVAN reflexionava sobre un concepte que ens fa pensar tots junts en la necessitat de "Sembrar mons" i des de la cultura sols pots ser respectant la diversitat, reconeixent l'alteritat i fent possible que tots els altres mons que ens envolten tinguen veu en una societat tan complexa com la que ens pertoca viure.

El futur del rural necessita comunitats dinàmiques que accepten el canvi, que no renunciïn a actualitzar-se permanentment, a renovar-se per a poder adaptar-se als canvis. La Universitat Jaume assumeix el seu paper de facilitadora, de mediatra, d'agent que aposta per la mobilització del coneixement, que acompanya els nous processos que van sorgint al territori, que es compromet i participa de la suma de lideratges que s'està generant al rural i que avança cap a una nova ruralitat on els protagonistes serem tots i totes les que pensem que un futur millor l'hem de construir de manera col·laborativa.

[Re]
imaginant
la mirada
de la política
cultural
cap al territori

Albert López Monfort

**PEU - Programa d'Extensió
Universitària**

La cultura ja és considerada una part clau del desenvolupament sostenible juntament amb l'economia, el medi ambient i l'àmbit social. Els nous models estratègics de desenvolupament estableixen una estreta relació entre cultura i desenvolupament. Per a aconseguir aquest objectiu s'ha de treballar, per una banda, per a desenvolupar els sectors culturals propis vinculats al territori i, per l'altra, per a reconèixer la cultura i implementar-la adequadament en totes les polítiques públiques.

La Universitat Jaume I treballa des de fa més de vint anys amb el territori i des d'aquest, amb l'aposta per un nou model de desenvolupament sociocultural basat en la cultura com un element central i transformador del territori. Des de l'any 2019 disposem d'un model cultural marc que recull les línies de treball i estratègies que hem de seguir. La posada en funcionament d'aquest model s'ha acompanyat de la creació d'un relat i d'un disseny d'accions que han creat un ecosistema cultural en què tenen cabuda les diferents sensibilitats presents a l'entorn.

Tot aquest procés ha sigut possible gràcies a l'existència d'un teixit social compromès amb la cultura, actiu, capaç de generar dinàmiques socioculturals al territori. També gràcies al treball fet

hem aconseguit reforçar el teixit social, incorporar-hi la mirada dels agents culturals que treballen al territori i sumar el compromís de les administracions locals.

Tot i que pot parèixer una obvietat parlar de treballar amb les persones, l'experiència ens demostra que no sempre és així i mai és fàcil. Treballar des d'estructures jerarquitzades que assumeixen, per delegació de la societat, un estatus d'autoritat, situa la cultura en un lloc de privilegi que pot ser una oportunitat alhora que pot ser un entrebanc per a la fluïdesa de les relacions amb el territori.

Treballar amb les persones significa mantenir diàlegs entre iguals, apostar per la col·laboració com a via per a participar en els processos socioculturals que sorgeixen als pobles. Això implica un canvi de paradigma que transforma les relacions entre ambdues parts. Construïm nous escenaris que faciliten el treball entre iguals, més exigent, no tan ràpid, però molt més satisfactori per a la societat. Quan aquesta dinàmica és present, podem parlar d'una veritable suma de lideratges en què tothom cedeix i guanya.

La Universitat Jaume I ha incorporat aquest discurs i l'ha portat a la pràctica a través del Servei d'Activitats

Socioculturals i, especialment, amb el Programa d'Extensió Universitària, que assumeix la missió de convertir el discurs en acció transformadora i ho fa amb una aposta pel treball en xarxa. Estem enxarxats amb el nostre entorn, amb la resta d'universitats.

El treball en xarxa ens permet plantejar projectes innovadors i arriscats. AVAN és això, tot i que també és una voluntat ferma de trencar amb els prejudicis que assignen a la ruralitat la funció, entre d'altres, de preservar la tradició i custodiar el paisatge. Aquesta definició del rural tradicional i conservador era incompatible amb la proposta de crear espais per al diàleg amb la contemporaneïtat.

AVAN es vincula directament amb el discurs de la nova ruralitat, teixit amb la complicitat d'agents culturals, agents de desenvolupament local, societat civil, administracions culturals i supra-locales que dialoguen amb les diferents línies d'investigació de l'UJI. Ens trobem

davant d'un procés de mobilització del coneixement, en un nou escenari que construeix pensaments més positius, més reals, que obrin camins perquè qualsevol acció siga possible.

AVAN ens ajuda a treballar en les perifèries, a superar els límits imposats i a buscar la transversalitat per mitjà de la hibridació entre modernitat, tradició, art i pensament; pot ser, com deia Rafael Argullol: «El monstruós sempre es troba a la perifèria. Al centre tenim els nostres usos, costums, moral, etc., i a la perifèria recollim tot el que és transgressor». Parlar de les noves potencialitats del rural sense renunciar a plantejar les problemàtiques, i emprar l'art com a constructor del relat, sens dubte, és transgressor. I també és transgressor seguir reivindicant la creativitat, el coneixement, la diversitat o la bellesa com a pressupostos imprescindibles per al diàleg per la pau i el progrés, ja que estan intrínsecament relacionats amb el desenvolupament humà i la llibertat.

Albert López Monfort en la VII Edició de la Trobada Cultura i Ciutadania. Donosti, 2021

**Afrontar
un projecte,
abordar
una idea,
situar-se
al territori:
AVAN/01**

Rafael Tormo Cuenca

**Comissari i director
projecte AVAN**

En aquest començament d'AVAN/01 hem volgut afrontar la complexitat de mirar el món a través de qualsevol objecte, activitat, acció o gest que ens permeta abraçar la diversitat des de la qual enunciem. Abordant-ho tot sense complexos i sense evitar les dificultats que ens impedisquen recollir els trossos de món que en constant fragmentació cauen davant dels nostres ulls. I, és clar, situant-nos en un territori específic, dispers, sense centre, com un arxipèlag de què justament emana amb força el que ens separa, una forma diferent de pensar-se al món.

Per això vam posar el títol «sembrar mons» a AVAN/01

AVAN és, en primer lloc, una xarxa de centres rurals per a la recerca contemporània. Un espai en què

l'experimentació es presenta com una part fonamental dels processos socials, de pensament, creatius o de qualsevol mena, per a la col·laboració, la cooperació i el treball en xarxa.

AVAN vol ser una xarxa en què localitats i associacions de les comarques de l'interior de Castelló, juntament amb altres institucions públiques, compartiquen espais i recursos. Es pretén treballar conjuntament amb altres agents socials, culturals i artístics per a compartir esdeveniments que vinculen les localitats. Amb aquestes finalitats, la xarxa AVAN utilitza l'art i el pensament crític com a eines d'investigació i de foment de la convivència que promouen els béns relacionals.

Un dels valors força del projecte és mobilitzar els coneixements cap als marges, buscar justament aquells espais en què es produeix la hibridació i la perifèria dels sabers.

AVAN com a projecte

AVAN vol generar pràctiques més enllà de les zones de confort: pensar-nos des de les intimitats de les especificitats locals, problematitzar els actuals exercicis de participació i deixar-los fora dels controls estratègics integrals per a desenvolupaments rurals habituals que sempre acaben en turisme, serveis, comunicació o connectivitat.

Altres objectius són:

- Generar discursos que ajuden a desmantellar la imatge negativa associada al territori.
- Retroalimentar el pensament crític a partir de les experiències pròpies de l'àmbit rural.
- Reflexionar sobre la identitat cultural que es manifesta a través de les persones i de les seues interrelacions.
- Reflexionar sobre les potencialitats de la cultura com a eina d'una autonomia relacional comunitària creadora de la seua identitat pròpia (cultural i social).
- Afavorir espais i processos relacionals per a millorar la xarxa de relacions comunitàries i fer que siga funcional per a les especificitats locals, i no copiar models urbans.
- Recuperar plantejaments autònoms i marcs d'educació popular repensant les formes de relació i generació d'art en els nodes de creació en el medi rural.

Reptes i problemes que afronta el projecte

AVAN treballa en pobles de l'interior de les comarques de Castelló. Això beneficia els municipis amb menys recursos i amb més problemes per a accedir a la cultura contemporània. El desafiament actual és la despoblació i fer que la gent pugui quedar-se, tornar, venir, incorporar-se en aquests espais.

Fa temps que aquest territori repensa una nova ruralitat construïda a partir dels drets de la ciutadania. Qüestions com ara el transport a demanda, models educatius adaptats, etc., ja estan plenament acceptats per la societat. Pel que fa al paper de la cultura i la funció que exerceix en les xarxes relacionals primàries comunitàries, encara hi ha moltes preguntes que hem de contestar des d'aquests territoris.

Per això volem destacar el treball de totes les entitats que avalen aquest projecte i, especialment, el de la Universitat Jaume I, que fa més de vint anys que està creant una xarxa

com a punt de trobada d'agents de desenvolupament local, personal tècnic de cultura, professorat d'educació de persones adultes, treballadors i treballadores de l'àmbit dels serveis socials, personal tècnic de joventut i moviment associatiu. Ara, vull fer palès el compromís amb el projecte que tenen pobles i ajuntaments, com ara Vilanova d'Alcolea (Eugeni Trilles Fabregat, agent de desenvolupament local); Sant Mateu (Tomàs Segarra, tècnic de Cultura); Vilafranca (Anna Querol, tècnica de Cultura, i Anna García, treballadora social); el Forcall (Anabel Ejarque, agent de desenvolupament local), i Viver (Vicente Ferrer, regidor de Cultura).

Sense la complicitat, la implicació, l'experiència de la xarxa d'agents culturals i socials, juntament amb el quadre tècnic de la Universitat, els ajuntaments, la població i els mediadors que ací col·laboren, aquest viatge no és possible.

Plaques que assenyalen els espais pertanyents a la Xarxa d'AVAN - Espais rurals de recerca contemporània

Com ho fem?

AVAN/01 explora més enllà de la convocatòria formal i converteix aquest projecte en un viatge pels pobles que en formen part. Un viatge en què la convivència entre agents locals, poble, mediadores, artistes, pensadors i els qui s'hi afegeixen durant el procés enriqueix en tot moment les propostes presentades i facilita l'acostament a pràctiques de vegades difícils de portar a terme en aquestes poblacions.

Un autobús compartit on tot el grup viatja junt durant els tres dies, on no sols s'està present en el moment de la presentació sinó que ens mantenim en constant relació i compartim taula, i de vegades s'arriben a establir relacions més enllà de la immediatesa.

Us mostrem ara els textos i recursos del projecte, per deixar constància del treball portat a terme i de la necessitat d'aquest projecte.

Fotografia de grup, AVAN/01 «semprear mons». Viver, 2021

Autobús en el qual el grup es va traslladant a les diferents poblacions participants en AVAN/01 «semprear mons», 2021

AVAN/01 2021

La primera edició d'espais-AVAN ha comptat amb l'acompanyament del Programa d'extensió Universitària PEU-UJI, i la col·laboració del Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana i la Diputació de Castelló. L'objectiu de la proposta ha sigut i és el de crear comunitat i reforçar el sentiment de pertinença, a més d'establir sinergies i trobar sistemes de col·laboració entre les diferents institucions i els col·lectius implicats amb el projecte.

Espais-AVAN va nàixer des de la necessitat de crear un programa cultural a mig/llarg termini que ajude i doneu veu a l'experimentació d'accions contemporànies multidisciplinàries a diferents municipis rurals de l'interior de la província de Castelló. En Espais-AVAN, no hi ha una intenció de traslladar la cultura contemporània de la ciutat al medi rural, on el que es fa

en la majoria de casos és "posar en valor" el patrimoni d'aquestes localitats des de la mirada exòtica de la ciutat; sinó que, més enllà de ser un festival d'art o una exposició puntual, espais-AVAN ha generat un projecte on els processos d'investigació i pensament contemporani s'han conjugat des de processos híbrids que capgiren els convencionalismes formals de l'actualitat.

Aquest AVAN/01 ha estat a les poblacions de Vilanova d'Alcolea, Vilafranca, Forcall, Viver i Sant Mateu. Entre l'1 i el 3 d'octubre mediadors culturals, artistes, tècnics culturals de les diferents poblacions i l'equip d'AVAN, hi han conviscut en un viatge conjunt que ha fet possible que es genere aquesta nova xarxa de centres culturals a l'interior de Castelló, per tal d'iniciar un primer diàleg permeable entre l'art, l'entorn i els seus habitants.

Públic assistent a AVAN/01 «semmar mons». Vilanova d'Alcolea, 2021

LES POBLACIONS, L'EQUIP DE TREBALL I LA METODOLOGIA

La Xarxa de Centres Rurals Espais-AVAN promouen els béns relacionals; i aquest certamen ha estat marcat pel disseny d'un programa concret que ha de funcionar com una ruta de la cultura contemporània pels pobles de Vilanova d'Alcolea, Vilafranca, Forcall, Viver i Sant Mateu. L'esdeveniment ha vinculat aquestes localitats mitjançant la cultura, el pensament crític i la investigació.

Les poblacions participants són municipis de menys de 3.000 habitants, però que tenen una àmplia experiència en el desenvolupament de projectes culturals de participació ciutadana i desenvolupament territorial. A més, s'ha comptat amb l'aliança amb la Universitat Jaume I per mitjà del Programa d'Extensió Universitària (PEU). Aquest desenvolupa un treball fonamental d'acompanyament a projectes i iniciatives que generen des de l'interior de la província de Castelló un diàleg amb altres localitats, associacions i institucions públiques, per tal de compartir recursos i espais que treballen amb agents socials, culturals i artístics.

Sota la coordinació de Rafael Tormo Cuenca, artista multidisciplinari, edi-

tor i comissari de projectes artístics i culturals, l'equip d'espais-AVAN està conformat per un representant tècnic de cada una de les localitats participants, i per un grup de mediadors proposats pels mateixos representants de cada municipi.

Per a preparar l'AVAN/01, l'equip humà ha treballat durant temps des de mecanismes orientats a la dinamització, l'organització i la gestió col·lectiva; amb la implementació d'un programa intern de formació per a la utilització d'eines TIC que davant la COVID hi han facilitat la col·laboració i definició de la mateixa xarxa. Aquest programa pretén a futur integrar-se amb especial èmfasi en el treball amb els mediadors de cada poble, perquè puguin acompanyar i formar a altres persones interessades a escala local.

De manera diversa a la qual es va plantejar des d'un inici, per les adversitats derivades per la COVID-19, el treball amb els mediadors no va tindre tota la intensitat estimada inicialment. Això no vol dir que el resultat no haja sigut bo enfront del treball conjunt. Per tant, en qüestions en l'àmbit de mediació, no tots els ajuntaments han pogut participar de la mateixa manera,

SEMBRAR MONS.

Forcall

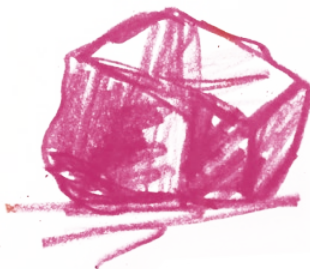
Vilafranca

Vilanova d'Alcolea

Víver

Sant Mateu

ja que el paper presencial i actiu dels mediadors era i és fonamental per a l'òptim funcionament de la xarxa.

Aquest paper actiu dels pobles del Forcall, Vilanova d'Alcolea i Viver va proporcionar un intercanvi molt més elevat tant en el nivell conceptual com

al participatiu. D'altra banda, a la resta de pobles, a pesar que va haber-hi un paper fonamental dels tècnics i tècniques, les questions a tractar se van quedar a un nivell més aviat resolutiu, per la qual cosa el treball de continguts no se va profunditzar com a la resta de llocs.

ENCLAU-UJI. Castelló, 2021. Foto: Damián Llorens

CALENDARI I PROGRAMA AVAN/01

Presentació del projecte AVAN en l'ENCLAU-UJI.
Castelló, 2021

Presentació del projecte AVAN en el CCCC.
València, 2021

16/7/21

Presentació dels nous projectes de la xarxa de municipis per la cultura, un dels quals va ser Espais-AVAN, al Paranimf de la Universitat Jaume I. Aquesta xarxa de municipis forma part del programa ENCLAU-UJI 2021, el qual té l'objectiu de dinamitzar l'interior rural de Castelló a través de projectes culturals.

24/9/21

Presentació d'Espais-AVAN al Centre del Carme Cultura Contemporània. Van estar presents: Jose Luis Pérez Pont, director del Consorci de Museus i del CCCC; Carmen Lázaro, vicerectora de Cultura de l'UJI; Albert López Monfort, coordinador del Servei d'Activitats Sociocultural de l'UJI i Rafel Tormo, director d'Espais-AVAN.

Pérez Pont va assenyalar que: «des del Consorci de Museus treballem per a fer de la cultura un vehicle a través del qual construir i compartir nous sabers, en comunitat, i en aquest sentit el projecte AVAN no sols contribueix a revitalitzar l'entorn rural de la nostra comunitat a través de l'art, sinó que ho fa involucrant diferents agents socials i artístics».

AVAN/01 | FORCALL | 1 d'octubre

La inauguració d'AVAN/01 va ser al Forcall, de vesprada, a l'espai cultural del convent de Blai Berga, amb l'exposició «El rostre de l'altre», en què van participar: Paquita Pallarés (artista local); Síndrome Kessler (País Valencià); Mutur Beltz (País Basc) i Gràcia Barrué (Castelló). L'obertura de la mostra va ser a càrrec de Llorenç Barber (Aielo de Malferit) amb un concert d'esquellots. Més tard, van actuar-hi Fran Quiroga (Galícia) amb «La reina de l'Antropocè», i Miquel Àngel Marín (Delta de l'Ebre) i Carles Andreu (Barcelona/París) amb «Acció Sonora».

Aquest acte va tenir una especial rellevància per la participació de Paquita Pallarés, artista, picapedrera i perruquera del Forcall. Posar en diàleg aquesta mena de persones és una de les raons de ser del projecte AVAN.

AVAN/01 | VILAFRANCA I SANT MATEU | 2 d'octubre

L'esdeveniment va continuar a Vilafranca, a la plaça de l'Església, amb la *performance* «Com podem sanar el Banc Mundial», a càrrec de Graham Bell Tornado (Escòcia), qui també va participar, juntament amb Rafael Sánchez-Mateos (Madrid) i José Ferrer (Alacant), en l'exposició «Les cures, la saviesa... alteritats» a l'espai d'art Abadia Seven. L'estada a la localitat dels Ports va finalitzar amb l'activitat «Acció-intervenció dones de l'atenció: no som el poble que diuen que som», en què l'artista Rafael Sánchez-Mateos va portar a terme una pràctica col·lectiva d'atenció creadora.

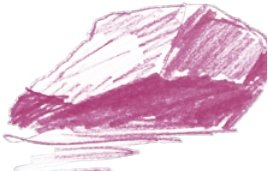
A la vesprada, el grup es va traslladar a la localitat de Sant Mateu. Al Palau del Marqués de Villores s'inaugurava l'exposició «Habitar mons», en què participaven Julián Valle (Burgos), Síndrome Kessler (País Valencià) i Juanjo Clausell (Castelló de la Plana), amb una selecció de fòssils del Museu Paleontològic Juan Cano (Sant Mateu).

AVAN/01 | VILANOVA D'ALCOLEA I VIVER | 3 d'octubre

L'últim dia va començar a Vilanova d'Alcolea, a l'espai de la llar social. El fil conductor d'aquesta mostra va ser el treball de Síndrome Kessler «Comptar allò incomptable», títol que reuneix tot el patrimoni trobat sobre els tapets de la festa de Sant Antoni, expressió artística que va passar desapercebuda en el seu temps a causa de la invisibilitat de les dones. Aquest treball va donar pas a l'exposició «Allò que fem com alguna cosa més que un recurs», de María Alcaraz (la Safor), Síndrome Kessler i Vòrtex Photo (Alacant); i la taula rodona «Brodar, feminisme i cultura popular», amb la participació de María Alcaraz i Graham Bell, en què es va fer palesa la ressonància de la paraula *entra*, que va utilitzar Graham Bell Tornado en la seua acció «Com podem sanar el Banc Mundial» i que, amb aquesta acció, va

quedar brodada per Maria mentre parlaven de l'experiència del brodat més enllà del gènere i la condició social, com un espai alliberador i de cures.

La clausura d'AVAN/01 va tenir lloc a la localitat de Viver amb l'exposició «La màquina del bucle», en què es mostren els treballs Paraisu Rural (Astúries), Els guions de la Mata (els Ports) i Manduca (Ontinyent). Abans del dinar va tenir lloc la taula redona «La màquina del bucle», amb María Escobedo de MatrixCultura (Barcelona); Anna Zaera i Zoraida Rosselló de Rihihui (Santa Bàrbara), i María González de Paraisu Rural. Aquest col·lectiu ha treballat amb el diàleg entre les *fabas* d'Astúries i els fesols del confit de Viver, una varietat autòctona de Viver que aspira a tenir denominació d'origen.

AVAN / 01

Encontre de l'1 al 3 d'octubre
Exposicions de l'1 al 31 d'octubre

FORCALL →

/17:00 h. Concert d'esquellots: Llorenç Barber.

/18:00 h. Inauguració exposició*.

El rostre de l'altre: Paquita Pallarés, Síndrome Kessler/CRA Els Ports: "Una taula; travessar multiplicitats", Síndrome Kessler/Pastors: "Rebent un rostre; exterioritats", Mutur Beltz, Gràcia Barrue.

/19:30 h. Compartir coneiximent.

La reina de l'Antropocé: Fran Quiroga.

/23:00 h. Acció sonora. Miquel Àngel Marin i Carles Andreu.

Lloc (tots els esdeveniments): Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural.
C/ Sant Víctor, 54.

*Horari de visita: 8,9, 10, 11 i 12 d'octubre de 12 h a 13 h. Resta de dies de dilluns a divendres de 9 h a 14 h concertant cita prèvia a l'Ajuntament.

**SEMBRAR
MONS**

/Direcció i curadoria:
Rafael Tormo Cuenca.

01 - OCT

EL ROSTRE DEL ALTRE

VILAFRANCA →

/11:00 h. Performance.

Sanar al Banc Mundial: Graham Bell Tornado.

Lloc: Plaça de l'Església.

/11:30 h. Inauguració exposició*.

Les cures, la sabiduria... Alteritats: Graham Bell Tornado, Rafael Sánchez-Mateos, José Ferrer.

Lloc: Espai d'Art Abadia Seven. C/ Abadia, 7.

/12:30 h. Acció intervenció des de l'atenció.

No som el poble que ens digueren que som: Rafael Sánchez-Mateos.

Lloc: Espai d'Art Abadia Seven. C/ Abadia, 7.

*Horari de visita: 8,9,10 i 25 d'octubre de 17 h a 20 h. Cita prèvia per a altres horaris:
649 289 145

LES CURES, LA SABIDURIA... ALTERITATS

02 - OCT

SANT MATEU →

HABITAR MONS

/19:00 h. Inauguració exposició*.

Habitar mons: Julián Valle, Síndrome Kessler/IES Sant Mateu: "Se'ns escapa el present, Col·lecció museogràfica de paleontologia Juan Cano, Juanjo Clausell.

/20:00 h. Taula rodona.

Habitar mons: Julián Valle, Mutur Beltz i Rafael Sánchez-Mateos.

Lloc (tots els esdeveniments): Palau del Marqués de Villores.
C/ València 17.

*Horari de visita: 9, 10, 11 i 12 d'octubre de 11 h a 13 h. Resta de dies de dilluns a divendres de 9:30 h a 13:30 h concertant cita prèvia a l'Ajuntament.

03 - OCT

VILANOVA D'ALCOLEA →

ALLÒ QUE FEM COM ALGO MÉS QUE UN RECURS

/11:00 h. Inauguració exposició*.

Allò que fem com algo més que un recurs: María Alcaraz, Síndrome Kessler, Vórtice Photo.

/11:30 h. Taula rodona.

Bordar, feminisme i cultura popular: María Alcaraz i Graham Bell.

Lloc (tots els esdeveniments): Llar Social. C/ Raimundo Rebollida, 31.

*Horari de visita: Dilluns a divendres de 9 h a 13:30 h concertant cita prèvia a l'Ajuntament.

VIVER →

LA MÀQUINA DEL BUCLE

Conversa.

Allò que fem com algo més que un recurs: Maria Escobedo de MatrixCultura, Anna Zaera i Zoraida Roselló de Rihihui i María González de Paraisu Rural.

/14:00 h. Inauguració exposició*.

La màquina del bucle: Paraisu Rural, Guions de la Mata i Josep Maria Bartolomé (Manduca).

/15:00 h. Dinar-intervenció: Paraisu Rural.

Lloc (tots els esdeveniments): Convent de San Francisco de Paula.
Av. San Francisco, 1.

*Horari de visita: Divendres de 17 h a 19 h. Dissabte i diumenge de 11 h a 13 h i de 17 h a 19 h.

14/10/21

AVAN va formar part del «VII edició de la Trobada Cultura i Ciutadania» celebrat del 13 al 15 d'octubre del 2021 a Donosti (País Basc) amb el col·loqui: Acompanyar i cuidar, reimaginant la mirada de la política cultural cap al territori.

En aquesta xarrada, es va parlar de les polítiques culturals per a una territorialització afectiva des de la cultura, l'educació, l'art contemporani, el desenvolupament, la despoblació o el patrimoni. També es va parlar d'acompanyament i cures. De xarxa i comunitat. D'apropiació, vincles i participació. A més de la presentació fora del territori valencià d'AVAN/01, com a exemple de ser un projecte per a l'intercanvi de coneixements,

Anabel Ejarque, tècnica de Forcall, en la VII edició de la Trobada Cultura i Ciutadania. Donosti, 2021

reflexions i pràctiques, teixint així, noves arquitectures basades en les relacions humanes.

17/12/21

El projecte es va presentar durant el cap de setmana del 17 al 19 de desembre de 2021 en la Fira d'Art Contemporani-Martè a l'Auditori i Palau de Congressos de la capital de la Plana en la secció de «Martè Social» amb l'acompanyament del Programa d'Extensió Universitària PEU-UJI.

En concret, l'espai de Martè Social, té com a finalitat l'acció reivindicativa i transformadora de la consciència social a partir de propostes artístiques de l'art contemporani. Allí, van presentar una síntesi de la primera edició de la trobada de la xarxa de centres rurals per a la investigació contemporània «AVAN/01. Sembrar mons».

Presentació d'AVAN en la Fira d'Art contemporani MARTE. Castelló, 2021

24/2/22

Participació en la tercera edició de «Descolonitzar, despatriarcalitzar i descapitalitzar. Els coneixements des del Sud Global», organitzada per Aliança per la Solidaritat en col·laboració amb la Facultat de Belles Arts de Sant Carles de la UPV.

La jornada de tancament la va fer AVAN-Espais rurals de recerca contemporània, amb una visita al Mas dels Creus (La planeta) de Xert, per a conversar amb pastors i ramaders de la comarca del Maestrat. Allí van esmorzar amb vins i formatges elaborats en el lloc, amenitzats per una xarrada del director i comissari del projecte, Rafael Tormo Cuenca, amb l'objectiu de conèixer iniciatives de resistència des de la ruralitat.

Després va tindre lloc una activitat d'immersió en l'espai rural a càrrec de Salomé Rodríguez i Rafael Tormo, mitjançant la presentació del projecte del llibre Síndrome Kessler. *Rebent un rostre, exterioritats*. La seua finalitat és la d'ajudar-nos a veure i pensar el territori més enllà de les paraules, suspenent la lògica productivista, encara que siga per uns instants.

Visita organitzada per AVAN juntament amb Aliança per la Solidaritat, en col·laboració amb la Facultat de Belles Arts de Sant Carles de la UPV. València, 2022. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Visita amb l'alumnat de la UPV al Mas de la Creu (La Planeta) de Xert, per a la degustació de formatges naturals. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Grup d'alumnes a la excursió organitzada per AVAN junt amb Alianza per la Solidaritat, en col·laboració amb la Facultat de Belles Arts de Sant Carles de la UPV. Foto: Rafael Tormo Cuenca

«SEMBRAR MONS»

Més enllà de la dualitat rural-urbà, viure ara als pobles de l'interior fa visible una multiplicació d'interaccions que ens permeten fer un món i una vida autònoms. Però, alerta: s'ha de pensar més enllà del producte d'innovació, la promoció o l'originalitat.

Si ara mateix ens cremara la vida per dins per no dir què és, hauríem de saber explicar –explicar-nos– per què ens hem quedat sense refugis des dels quals deixar passar el temps i sentir-nos vius per a reconfigurar-nos, curar-nos i ressituar-nos. Encara que el nou retorn a la recerca de refugi en aquests últims mesos, i sols ara des del sotmetiment administratiu, ha generat un èxode des de les ciutats cap als pobles de l'interior, res ha canviat més enllà de l'oferta i la demanda.

Aquesta crisi sanitària (que ningú esperava) ha dibuixat un món que no sap afrontar les seues transformacions carregades d'immediatesa i on cadascú campa com pot.

Si mirem al nostre voltant, tot està ple de refugiats sense refugi: hem construït el món com un espai d'exclusió, i

ara ens toca sembrar nous mons; reconstruir refugis per a una recuperació i recomposició diversa, complexa i canviant però des de l'art. Fent-lo servir de vegades com una eina incompressible per a un món impenetrable.

Hem tocat fons respecte d'aquella màxima progressista que som imparables i que sobreviuem per damunt de qualsevol circumstància. Per això hem de mirar-nos de front i des del territori on som, més enllà de les identitats concloses i arrelades, per a fer possible l'insòlit, l'inquietant, en definitiva, l'actiu.

Així mateix, hem de mantenir una memòria oberta i inspiradora. Una memòria capaç d'obrir-se cap a altres memòries encara que siga des del dissentiment i la tensió. Una memòria no patrimonialista que ens permetta inventar la nostra relació amb el passat. D'aquesta manera podrem mantenir la mirada d'un present que ja no necessita trobar només en el passat l'autenticació per a pensar un nou futur en comú.

Aquest projecte dissemina i sembra en cinc pobles de l'interior de

Castelló projectes que necessiten la presència, la corporalitat de totes les persones que hi participen, per arribar a pensar-se i celebrar-se juntes des del ritual de la presència física en què suspendre la producció de sentit constant sense comunitat.

La primera edició d'AVAN parteix de l'evidència científica que totes les espècies terrestres estan unides per relacions simbiòtiques i interdependents. A la natura no hi ha organismes autònoms o independents: tots formem part d'ecosistemes integrats els uns amb els altres. Les espècies configurem una xarxa de col·laboracions, mutacions i intercanvis en què vivim com a companyes.

Aquest canvi de paradigma implica que l'espècie humana no és excepcional ni superior. En darrer terme, la simbiosi posa en qüestió la supremacia humana, la idea que el conjunt de la natura i tots els éssers vius estan al servei del nostre benestar. Partint de textos de Donna Haraway i Timothy Morton, destacats pensadors en les àrees de filosofia i ecologia, hem afrontat la complexitat de reconèixer aquesta nova era denominada *Antropocè* per a pensar juntes sobre aquests canvis de paradigma en la nostra relació amb la natura i el que no és humà. Morton ens explica que som fruit d'un llenguatge heretat de l'època en què la humanitat va deixar de ser

nòmada per establir-se en un lloc i rendibilitzar els seus recursos, i així es va constituir i forjar des del llenguatge l'agrologística que a hores d'ara encara governa la nostra forma de pensar. Amb els textos el projecte he volgut explorar la importància que atorguem a la simbiosi i la col·laboració entre espècies animals i no animals, i explorar aquestes noves narratives.

Durant segles, els humans –més en concret, la humanitat formada sota el domini de la modernitat europea– s'han imaginat com els únics actors sobre un escenari compost per elements i éssers passius que anomenen *natura*. Aquest motle antropocèntric, per al qual la separació jeràrquica entre subjecte i objectes resultava tan clara i evident, cada vegada és més problemàtic. Si bé va ser prolífic en històries èpiques de conquestes i progressos, encara avui distrau de la precarietat de la vida amb tecnofuturs promissoris: l'origen humà del trastorn climàtic (Antropocè) obliga a replantejar les nostres maneres de pensar i d'estar al món.

Parlem d'emergència perquè, a més del sentit d'urgència del desequilibri ambiental, volem al·ludir també al sorgiment d'altres maneres –no hegemòniques– de concebre i gestionar la vida a la Terra. Aquestes poden ser noves o longeves, poden provenir de les arts, les ciències o de sabers ancestrals, però en tots els casos veuen

el planeta com una entitat vivent i vulnerable de què som part d'una manera per força simbiòtica.

Però també volem pensar el que s'està assolint com a resposta: el capitalisme verd. Tim Morton desenvolupa aquesta idea i diu que implica una reestructuració dels capitals humans sense arribar a fer el salt que interessa, que

és pensar en la relació amb el que no és humà. Tant el pensament ecològic com l'ecologia fosca estan en contra del control autoritari a favor de nusos de seducció i repulsió, d'escapar del fet local per pensar en termes globals, i estan més interessats en versions obertes del futur que preveuen dubte, incertesa, ironia i malaltia que a assolir pràctiques i costums ancestrals.

SEMBRAR MONS

Encontre de l'1 al 3 d'octubre
Exposicions de l'1 al 31 d'octubre

AVAN/01

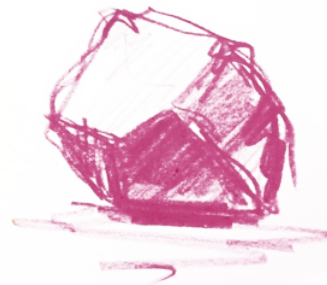
Lloreç Barber, Graham Bell Tornado, Paraisu Rural (María Glez), Mutur Beltz (Laurita Siles), Rafael Sánchez-Mateos, María Alcaraz Frasset, Julián Valle, Manduca, Miquel Àngel Marín, Carles Andreu, Fran Quiroga, Rihihui (Zoraida Roselló i Anna Zaera), Paquita Pallarés, Col·lecció Museogràfica Juan Cano, Jose Ferrer, Vórtice Photo, Juanjo Clausell, Gràcia Barrue, Síndrome Kessler/IES Sant Mateu: Camila Barboza, Paula Barceló, Patricia Fleaca, Anais Gil, Qualid Hanki, Nerea Llopis, Pere Monserrat, Madyha Sadiki, Abraham Uris, Tamara Balaquer, Marina Barberá, Carla Beltrán, Alba Besalduch, Maria Blanca Bucaciuc, Simona Ciuraru, Aarón Martín, Núria Martínez, Delia Mirita, David Tàrraga, Mikaela València, Yeray Hernández, Mamen Rodríguez. **Síndrome Kessler/ CRA Els Ports:** Escola rural dels pobles d'Olcou del Rei, La Mata i Forcall, **Guions de La Mata:** Xelo Garcia, Arantxa Vivas, Alba Calvo i David Ferreres, Julia Lugo Cid, José Riera Martí i Joan Riera Lugo, Roser Cid Matalí, Aroa Castel Moralla, Maria Edilia Coronat Gómez, Ariana Draghici Ioana, Miguel Querol Querol, Mónica Segura Garcia, Grup de Dones de la Mata, Elia Calvo Riera, Montxo Monfort, Rosi Folch Guardiola, Manuel i Bruno Montserrat Piquer, Elvira Castell Tena, Concha Castel Valles, Marisa Grifo Ortuño, Paqui Martínez Alvarez i Sandra Sales Martínez, Dulce Guarch, Andres Montserrat Castel, Pilar Zapater Ejarque, Joaquina Monfort Martí, Anna Rodriguez, Isaac Mestre Pechoabierto, Xavi Prudencio Fabregat, Raul Iount Giuran, Nely Balciauskyte, Javi Monserrat Castell, Paula Soro, Aina Escarrà, Julia Escarrà, Jana Soro i Berta Escarrà. **Mediadors:** Maria Sirvent, Sonia Martí, Raquel Rodríguez, Marina Bort, Rosa Saura, Ana Querol, Anna Garcia.

Cartell AVAN/01 «semparar mons», 2021

El rostre de l'altre

Forcall

Són moments en els quals tot sembla explicat i el que estem vivint pareix inevitable. Però, així i tot, el que ens pertorba, ho invertim, i ho transformem en potència poètica d'exterioritat.

En aquests últims dies de reclusió i obediència, molta gent ha mirat l'exterioritat com a refugi. Un lloc des d'on acceptar els fets i pensar que tot

tornarà a la vella normalitat. Però no hi ha cap opció que sostinga exclusivament qualsevol experiència, només des de l'àmbit cognitiu (reduir sensacions a continguts –llenguatge–). Però tampoc des de la idea que una nova experiència des del gaudi ens revela una altra vegada i des del desbordament afectiu, sensorial una nova forma de reformular el que alguns ja han acceptat com a nova «normalitat»; «nova ruralitat».

Inauguració de l'exposició *El rostre de l'altre*. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural Forcall, 2021

Detall dibuix, tècnica mixta sobre paper. Edició *Rebent un rostre; exterioritats*, Síndrome Kessler.
Foto: Rafael Tormo Cuenca

Síndrome Kessler

País Valencià

Ja ha passat temps des que es va vaticinar l'arribada de l'hipertext, la mort del llibre. Escena de «tragèdia» per a uns, vertadera raó de l'ésser en «expansió» per a uns altres. Però, sembla que encara no queda del tot clar si estem d'enterrament o anem surant per l'espai sideral. Quants morts i quantes falses vetles: la mort de l'art, de la història, de la filosofia... De la política...

El que sí que sembla és que el món ha perdut guix, consistència, duresa, i ara se sent més a mà, menys pesant. Però això no l'acosta, tot el contrari. Un flux constant de recursos tecnològics ens envaeix en un sensfi de convocatòries i és per això que davant la impossibilitat d'arribar a entendre res, ni voler-ho explicar tot, ens llancem al buit. *Síndrome de Kessler* és un projecte editorial d'un sol llibre que es va constituint a mesura dels seus xocs i extraviaments, sense que la seua pròpia idea ens impedisca abordar els fets i moviments d'altres llocs. Encara que fer força de l'ambulant i de la seua dispersió com del complex, multidimensional i disfuncional, no arribe a definir

aquest procés, ni com de revitalitzador és del gènere de diaris de viatges, ni de relats de fronteres. Tot el contrari; les coses se'ns escapen i no podem explicar-les.

Rebent un rostre; exterioritats

L'espai està saturat. Està saturat d'informació i de comunicació que ens fan impossible, o quasi, pensar. Ja no hi ha espai lliure ni terres verges per conquerir. Ni tan sols queda molt per innovar. Només és possible la col·lisió. Fer un salt al buit per xocar i obrir espais i crear-los en les ruïnes, entre les quals romanen inutilitzats. A partir d'aquestes, i de les realitats concretes que s'exposen en aquest treball col·lectiu d'edició, i convertir el fem que no ens deixa respirar en una creixent biblioteca de l'imprevisible que ens va espantar a pensar. Un llibre de rostres d'un ramat a les muntanyes de Castelló des d'on escoltar, veure i pensar sobre el pasturatge que se'ns revela més enllà de la paraula i la lògica productivista per a interpel·lar-nos.

Daniel, pastor de Xert.
Rebent un rostre; exterioritats,
Síndrome Kessler, 2021

Enric, pastor de Sant Mateu.
Rebent un rostre; exterioritats,
Síndrome Kessler, 2021

José Miguel, conversació
sobre l'energia, Xert.
Rebent un rostre; exterioritats,
Síndrome Kessler, 2021

Conversació amb una profesora
veterinària de la Universitat Catòlica
de València. *Rebent un rostre;*
exterioritats, Síndrome Kessler, 2021

Adrià, pastor de la província de Castelló.
Rebent un rostre; exterioritats,
Síndrome Kessler, 2021

Xiulits Juli, província de Castelló,
videocreació. *Rebent un rostre;*
exterioritats, Síndrome Kessler, 2021

Ana Belén, pastora de la província
de Castelló. *Rebent un rostre;*
exterioritats, Síndrome Kessler, 2021

Conversació amb un veterinari, pastor
i entrenador de gossos de la província
de Castelló. *Rebent un rostre;*
exterioritats, Síndrome Kessler, 2021

Jordi, pastor de Xert.
Rebent un rostre; exterioritats,
Síndrome Kessler, 2021

Ismael, pastor de Morella.
Rebent un rostre; exterioritats,
Síndrome Kessler, 2021

Assistents davant del llibre *Rebent un rostre; exterioritats*. Obertura d'AVAN/01 en Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural Forcall, 2021

Instal·lació llibre i pantalles, projecte *Rebent un rostre; exterioritats*. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural Forcall, 2021

Detalle instal·lació del llibre *Rebent un rostre; exterioritats*. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural Forcall, 2021

Alumnes del CRA Els Ports escoltant i pintant el que agrada menjar al seu company. Una taula. Travessar multiplicitats, Síndrome Kessler, 2020. CRA Els Ports. Olocau del Rei, La Mata i el Forcall. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Síndrome Kessler

País Valencià

Una taula. Travessar multiplicitats

Aquesta experiència es va realitzar en una escola pública dels Ports de Castelló, en una Escola Rural en la qual s'integren els pobles d'Olocau del Rei, La Mata i Forcall.

Una «taula»; un espai. Una taula negra, buida i solitària esperant una acció que allibere sentit. Aquesta taula és un element disruptiu dins d'un context carregat d'ordres, senyals, indicacions i signes hermètics de difícil comprensió que asseguren les ordenances.

La idea inicial va ser compartir taula i casa de cadascun dels alumnes amb un altre que li tocara per atzar. Aquest sorteig implicava dues persones que no havien de coincidir ni en edat ni en localitat; cadascun estaria a l'escolta dels gustos en el menjar de l'altre, per a després preparar el menú i rebre'l a taula; com si es tractara d'un dia de festa. Aquesta proposta es va haver

de canviar per una acció més simbòlica que va derivar en aquest resultat, atès que alguns pares i mares i alguns mestres no van aconseguir fer-la seua.

Tot el contrari dels xiquets, que s'hi van predisposar ràpidament. Possiblement van prevaldre les lògiques administratives, les pors i fins a uns certs riscos pedagògics, que van fer replantejar el projecte. Així i tot, el projecte no es va paraitzar i el vam projectar cap a un altre lloc; això sí, en el mateix context.

Com apoderar-se de l'espai domèstic? Com podem obrir-nos des de la comensalitat cap a l'altre? Quins objectius tenen les diverses institucions que intervenen en la socialització de xiquets i xiquetes durant la comensalitat? Activar aquestes qüestions i obrir processos ens va permetre experimentar més enllà de ser només considerats «receptors passius».

Detall instal·lació del llibre *Una taula. Travessar multiplicitats*, Síndrome Kessler. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Alumnes del CRA Els Ports en la producció d'una taula. *Travessar multiplicitats*. CRA Els Ports. Olocau del Rei, La Mata i Forcall, 2020. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Persona assistent a l'AVAN/01 amb detall instal·lació del llibre *Una taula. Travessar multiplicitats*. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Egusentian. Tapís realitzat amb llana d'ovella carranzana, Mutur Beltz, 2020-2021. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Mutur Beltz

Col·lectiu

Joseba Edesa i Laurita Siles. País Basc

Mutur Beltz és un projecte de vida de Joseba Edesa i Laurita Siles per promoure l'ovella de Carranza, actualment una espècie en perill d'extinció, de la mateixa forma que el mateix ofici de pastor o pastora. Aquesta iniciativa local de la Vall de Carranza, en Bizkaia, tracta de respondre des de l'agroecologia, la pràctica artística i el disseny a la pèrdua d'aquests sabers.

Tapís Mutur Beltz

Aquest tapís forma part del projecte creatiu en el qual actualment Laurita Siles es troba immersa. Partint d'un enregistrament de 1940 realitzada als Estats Units, d'una cançó popular basca titulada *Iruten har nuzu*, que tracta sobre el filat de llana, al costat d'altres quatre conceptes:

Soletat, dona, soberania de la alegria i llana

Aquestes quatre paraules, aparentment inconnexes, naixen d'un relat creatiu narrat després de la cerca d'informació entorn dels pastors bascos a Amèrica, la dona en la diàspora basca, etc. Unint el treball teoricopràctic que desenvolupa els últims anys entorn del món del pasturatge des del projecte Mutur Beltz, al costat dels sentiments oposats de l'actual pandèmia mundial del COVID-19.

Peça realitzada en l'estiu de 2017 durant la Residència artística «Shedding the skin. Bilbao-Linz. Mudant la pell». Recrea una linealitat sobre el treball d'investigació desenvolupat fins hui entorn del projecte Mutur Beltz. Van proposar el terme anglès *putting out system* (indústria domèstica) com a punt de partida per a treballar, entorn de la premissa d'investigar les relacions entre les ciutats de Linz i Bilbao. Ampliant des de l'experimentació artística les narratives entorn de la

figura de la dona filadora en la seua història.

First championship Low Art –Industry: Mutur Beltz– Linz Textil Factory

Laurita Siles s'endinsa en «Linz Textil Factory», una llegendària fàbrica tèxtil fundada en 1838 a Àustria. Aquesta empresa és hui dia una de les pioneres en el sector.

Laurita apareix filant amb el seu fus llana d'ovella de Carranza envoltada de grans i innovadores màquines que filen a una velocitat desorbitada fibres sintètiques.

El naixement d'una indústria rural denominada *putting out system* (indústria domèstica) es va desenvolupar

par al marge de les reglamentacions gremials. Era una indústria de caràcter rural que conjugava el treball agrícola amb la manufactura casolana majoritàriament desenvolupada per dones i de caràcter tèxtil, amb la fabricació de mercaderies de llana o lli. De tal manera que les llauradores podien dedicar les hores lliures al treball de filar o teixir.

Aquestes filadores treballaven ocultes a les mirades alienes, tal vegada en la foscor de la nit. Van obtindre així uns ingressos complementaris que van incrementar el pressupost familiar. L'empresari els facilitava la matèria primera i l'instrumental necessari i recollia a domicili els productes elaborats o semielaborats. Per tant, no es desenvolupava en fàbriques. Aquest mètode productiu ha estat anomenat per diversos autors com a «protoindustrialització».

Putting-out system. Vídeo, Mutur Beltz, 2017. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Egunsentian. Procés d'elaboració de tapis, realitzat amb llana d'ovella carranzana, 2020-2021.
Foto: Mutur Beltz

Concert de campanes i esquellots per Llorenç Barber. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Llorenç Barber

Aielo de Malferit

Llorenç Barber (Aielo de Malferit, 1948), un dels grans referents de l'experimentació sonora, protagonitza el retrobament entre el Museu Reina Sofia i la música en directe, en un concert a cel obert, per a «campanes volants» que, en oscil·lar, fan audible l'efecte Doppler. Barber és una peça clau en la difusió, estudi i reinterpretació de la tradició avantguardista des de fa més de quaranta anys. A més de la seua admiració pel dadaïsta francès Erik Satie i el compositor estatunidenc John Cage, destaquen els seus vincles tant amb el moviment Fluxus com amb el grup Zaj, al qual Barber va dedicar la seua tesi doctoral en 1978 i on aprofundeix en el binomi art-vida.

Concert d'esquellots

La cerca constant en la naturalesa vibratòria de les coses i l'anàlisi de la manera en què això es percep han portat l'artista al que denomina una «auscultació de materials». En les seues obres, aquesta experimentació es mou en un extens espectre d'escales, des d'una subtil i reduïda, com la que es presenta en AVAN, fins a fer sonar ciutats, des de diferents campanars. Llorenç Barber farà sonar el seu campanar portàtil dins de l'església del convent que rep a AVAN i des d'on es farà sonar per mitjà de llargues entenimentades tota una instal·lació de campanes i esquellots penjats per fer vibrar l'espai.

Concert de campanes i esquellots per Llorenç Barber. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Conversació entre els artistes Llorenç Barber i Paquita Pallarès. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Carles Andreu

Barcelona/París

Artista polifacètic que ha treballat sobretot en els camps de la música, la literatura i el cinema. La seua afició a la poesia que havia descobert a Barcelona va prendre més força a París i es complementa amb estudis de teatre i amb l'inici com a cantant de carrer, bàsicament per motius de subsistència. Això ho ha portat progressivament a practicar la improvisació amb músics de jazz i a cantar els seus poemes de capçalera (en català i castellà) inventant una nova manera d'interpretar els textos. El

caràcter «activista» de Carles Andreu l'ha portat a iniciar o participar en nombroses aventures musicals, moltes de creació pròpia a partir de textos de diferents autors, siguin poemes, filòsofs o escriptors. També les revoltes socials en el món àrab mediterrani, les accions dels «indignats», els cants de combat popular, la situació de perill de les llengües amb pocs parlants, els actes de solidaritat amb Gaza o la participació en actes i festivals de poesia, li han suposat fonts d'inspiració.

Fotografies del concert en improvisació realitzat per Miquel Àngel Marín i Carles Andreu.
Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Miquel Àngel Marín

Delta d'Ebre

Músic d'interiors i d'exterior. Concerts i música d'acció en països tan llunyans com Corea, Islàndia, Israel, i tan pròxims com Sardenya (Itàlia), Portugal, Alemanya o França. Músic que toca assegut, dempeus, caminant, ficat al llit, arrossegant-se, en barca, damunt d'un arbre i de moltes altres

maneres. Quan el seu clarinet no sap qui és, es transforma en llapis i escriu, es transforma en interfon i parla i canta elèctricament, es transforma en aixada i xiula, es transforma en Charlot o Keaton i es pixa de riure, es transforma en trabuc i dispara boletes de paper, es transforma en globus i explota.

Miquel Àngel Marín i Carles Andreu en improvisació. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

La Reina de l'Antropocé. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Fran Quiroga

Galícia

Investigador transdisciplinari. Entre les seues línies de treball es troben els encreuaments entre l'activisme, l'art, la participació social i els comuns. És llicenciat en ciències polítiques per la Universitat de Santiago de Compostel·la, amb estudis en universitats de Cork, Minho, la Corunya, o Granada i Màster en Tecnologies de la informació va codirigir investigacions com ara Ruraldecolonizado, el Gabinet d'Imaginación Política, Festes Rares, el Programa d'Estudios a Man Comú (PEMAN), o el# salóndoMARCO. Va coordinar el projecte Naturalitzar-te a Guadalaviar (Terol) i va ser cocoordinador de Montenoso. També és mediador en Concomitentes amb el projecte Legado Cuidado.

La reina de l'Antropocè

Mai abans havia provocat l'ésser humà tantes alteracions en el planeta

com en els últims dos-cents anys. La intensificació del capitalisme, l'hiperconsum i la gran dependència de l'ús d'energies fòssils implica una crisi climàtica sense precedents o l'anomenada *Sisena Extinció*. L'Antropocè o el Capitalocè, com ho denomina Dona Haraway, és considerat una nova era planetària en la qual l'ésser humà és considerat un factor, quasi geològic, que és capaç d'alterar la vida del mateix planeta.

Davant aquest ritme, les conseqüències seran devastadores, d'això ens alertarà la reina de l'Antropocè, una persona arribada del futur, que ens il·lustrarà sobre com és el futur a través d'una conversa que dilueix la relació espaciotemporal. Un diàleg, on, des de l'humor, es transita per diferents marcs teòrics entorn de la necessitat de recuperar i custodiar la diversitat genètica de les varietats de llavors, l'ecologia de sabers o dels perills de l'ecofeixisme, entre altres temes.

Fotografies de la performance *La reina de l'Antropocé*. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

La reina de l'Antropocé. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Sense títol. Tallat en pedra. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Paquita Pallarés

Forcall

Va nèixer i resideix a Forcall.

Des de molt xicoteta li naix dibuixar i pintar de manera natural. El betum de les sabates van ser les seues primeres pintures. De joveneta va poder estudiar als matins a l'escola de Mestratge Industrial de Castelló les assignatures de pintura i dibuix i a la vesprada en un taller d'artista. Va tornar al

poble, però el seu món creatiu no es va detindre. A través de diferents tècniques ha desenvolupat la seua expressió artística com la pintura a l'oli i la talla de pedra i de fusta. Però és més reconeguda per la seua obra sobre façanes de cases, on crea escenes i natures mortes mitjançant composicions de pedres.

Paquita en conversa amb Rafael Sánchez-Mateos. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Paquita asseguda al costat de la façana de sa casa esculpida per l'artista. el Forcall, 2021

La artista Paquita treballant pedra. Forcall, 2021

Sense títol. Projecte fotogràfic *Monestir*, Impressió digital. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021. Foto: Gràcia Barrue

Exposició projecte fotogràfic *Monestir*. Impressió digital. Convent d'en Blai Berga, Espai Cultural, el Forcall, 2021

Gràcia Barrue

Castelló de la Plana

L'artista s'aproxima a la fotografia primerencament, tafanejant amb les imatges que li ofereixen el joc de llums i ombres sobre els objectes quotidians. Temps analògics de blanc i negre, on la penombra de la cambra fosca i l'alquímia fan emergir les imatges com a màgia. Gràcia Barrue es dedica des de fa uns quants anys a la cerca d'aprendre a contar històries amb les imatges, i participa en diferents cursos, tallers i seminaris. En l'actualitat, Gràcia, experimenta amb la fotografia com el resultat de tot un procés intern.

Monestir

Monestir és un recorregut fotogràfic iniciat fa més de tres anys, fruit de les seues estades freqüents en el Monestir de Poblet, Tarragona. Des d'una aproximació a l'entorn i en el dia a dia del monestir, fins a arribar a la vida monàstica i el ritual de la vigília pasqual. Les imatges proposen una reflexió interior sobre la bellesa i l'espiritualitat. L'entorn, la vida dins d'aquest espai, i el temps marcat per l'any litúrgic en la Pasqua, són camí d'obertura cap a la transcendència de l'ésser humà.

Les cures, la saviesa... alteritats

Vilafranca

Les altres persones com a diferents de la pròpia identitat. Portar ací la saviesa és substituir la pròpia perspectiva per la de l'altre. El ritual de les cures per a precipitar-nos i prendre consciència del punt de vista de l'altre, considerar-lo com a vàlid i tindre'l present.

Impugnar aquesta acceleració que genera comunitat sense comunicació i tornar als rituals que posen en valor el relat més enllà de l'obediència formal per l'altre: empatitzar.

Inauguració de l'exposició *Les cures, la saviesa... alteritats*. Espai d'Art Abadía Seven. Vilafranca, 2021

Instal·lació expositiva de la performance *Cómo sanar el Banco Mundial / Graham Bell Tornado*. Espai d'Art Abadía Seven. Vilafranca, 2021

Graham Bell Tornado

Escòcia

Artista transgènere la pràctica transdisciplinària del qual, basada en la *performance*, inclou vídeo, música i art gràfic. Els seus projectes exploren les connexions entre el gènere i l'ecologia des d'una perspectiva *queer*. És doctora (en producció i investigació artística) i codirectora de l'espai d'art *queer* i *outsider* L'Erreria (House of Bent) a Xàtiva.

Performance *Cómo sanar...* (*el Banco Mundial*)

Cómo sanar el Banco Mundial és un ritual *ecoqueer* i participatiu que es basa en la idea que els nostres líders i caps de multinacionals han perdut la consciència que ells, com tots, són éssers orgànics i que dins porten un animal indefens, poruc i en perill d'extinció.

Els rituals tenen el poder de transformar les persones que hi participen, i mitjançant l'ús d'uns pocs elements simples als quals s'atribueixen poders simbòlics, és possible incloure'ls en tots els que estan presents i implicar-los en l'acció que té lloc. Incloure aquests actes simbòlics en les nostres vides pot donar-nos un significat més enllà del consum passiu imposat per la societat.

El ritual està en constant evolució i sempre s'adapta al context. S'ha celebrat en places de pobles i ciutats, en conferències acadèmiques, discoteques, espais d'art, i fins i tot, una vegada, en un olivar andalús! El ritual és oficiat per *Geyserbird* (traducció: home-dona/ocell) qui segueix la tradició dels xamans dels esperits, persones transgènere que combinen elements masculins i femenins en la seua personalitat i tenen una funció espiritual en les seues comunitats.

Performance Cómo sanar el Banco Mundial. Graham Bell Tornado. Plaça de l'Església, Vilafranca, 2021

Rafael Sánchez - Mateos Paniagua

Madrid

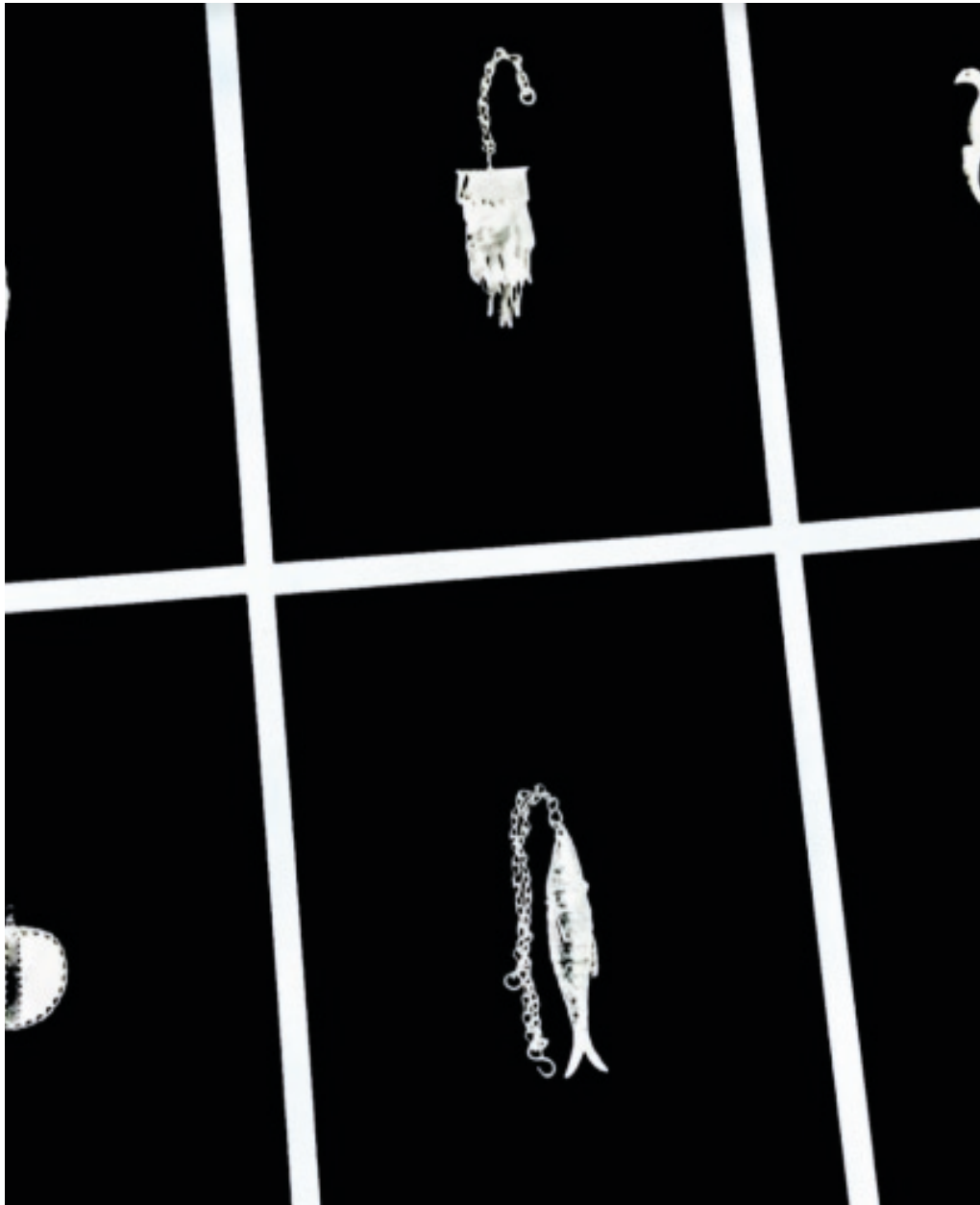
És docent, investigador i artista multidisciplinari. Treballa des de la intersecció de l'estètica, la filosofia i l'art, qüestions relacionades amb les arts populars, la imaginació social i l'experiència estètica. Ha treballat en contextos diversos i en institucions acadèmiques i artístiques nacionals i internacionals.

No som el poble que diuen que som

En el marc de la trobada «Les cures, la saviesa... Alteritats», l'artista compartirà part del projecte artístic ATENTA i realitzarà una pràctica col·lectiva d'atenció creadora en l'espai Abadia Seven de Vilafranca. La mirada al passat sol ser condemnada com a re-

accionària i conservadora i, bé per la inquietud que produeix el record o bé pels interessos en joc, al final sempre releguem els seus mons materials en relats patrimonials o identitaris.

No obstant això, una atenció creadora ens permet experimentar la cultura material del passat en la seua obertura i inacabament, en la seua absoluta i radicalitat contemporaneïtat, i ens porta una història que potser no coneixíem o esperàvem, el futur anterior d'un món per a il·luminar. Des d'aquest plantejament, Rafael també compartirà en forma d'instal·lació part de la seua investigació artística entorn dels amulets de la tradició popular peninsular anomenada «No som el poble que diuen que som» amb l'ambició desafiament d'invocar el poble que falta.

No som el poble que diuen que som. Detall fotocòpies làser d'amulets màgics.
Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021. Foto: Rafael Sánchez-Mateos

Llavamans amb els textos dels assistents a l'acció des de l'atenció. *No som el poble que diuen que som*. Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021

Assistent participant a la instal·lació expositiva. *No som el poble que diuen que som*. Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021

No som el poble que diuen que som. Fotocopies làser d'amulets màgics sobre fusta. Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021

José Ferrer

Alacant

Utilitza la fotografia com a eina per a comunicar i compartir emocions que, igual que els seus treballs, es van modelant segons cada episodi de la seua vida, i és una eina per a expressar records que a vegades no sorgeixen amb les paraules.

Les llàgrimes de Caront

L'hedonisme no ens parla del plaer pel plaer, sinó del plaer en absència de dolor. Conscient que el desig és enemic de la placidesa, ens impel·leix a buscar

en vida com a millor felicitat, l'absència de dolor, i com millor recompensa, el plaer de l'austeritat acompanyada. L'amistat és un valor fonamental que propugnaven hedonistes com Epicur de Samos, per a qui la felicitat s'associa amb la tranquil·litat, l'assossec com a pràctica anímica en el qual l'ús de la raó disposa el convenient, allò que engendra felicitat sense albergar dolor durant el màxim temps possible. L'ataràxia en la qual qualsevol persona migrant o no hauria de saber i poder viure. Un desig fet denúncia en l'obra de José Ferrer «Llàgrimes de Caront».

Detall obra *Llàgrimes de Caront*. Emulsió sobre paper, 2020. Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021

Assistent observant l'obra *Llàgrimes de Caront*. Emulsió sobre paper, 2020. Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021

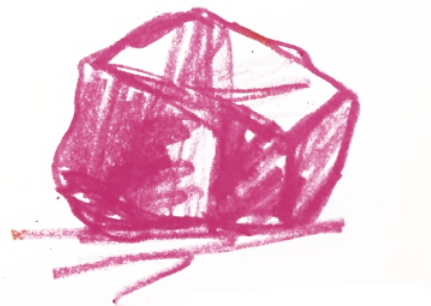

Plànol general de l'obra *Llàgrimes de Caront*. Emulsió sobre paper, 2020. Espai d'Art Abadia Seven. Vilafranca, 2021

Habitar mons

Sant Mateu

Trossos de trossos d'un territori ple de mons; que ni a la fi ens pertanyen. Podem sentir que això no és una amenaça?, que no posa en perill absolutament res? Podem sostindre-ho?

Ara, la fragilitat d'aquells moments en els quals això succeeix no es pot sostindre, es dona i ja està! Podríem sostindre-ho més enllà d'una temporalitat programada? Ara, molts, només podem sentir que de moment

se'ns escorren entre els dits, però, sembla que mentre s'habita aquella potència cal defensar-los, viure'ls com un espai a habitar. Habitar autònomament, fent front a la vida, assenyalant-lo només com a horitzó. Tancar els ulls i descobrir una potència sense imatge, sense model de la qual no esperem que se'ns explique o interprete, sinó que ens force a inventar des de la flexibilitat, sense dogmes ni sotmetiments temporals el seu sentir.

Inauguració de l'exposició *Habitar mons*. Espai del Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

Presentació instal·lació expositiva *El teixit del món*. Palau del Marqués de Vil·lores, Sant Mateu, 2021

Julián Valle

Burgos

El teixit del món

El teixit del món podria definir-se com un itinerari per uns llocs determinats associats a l'eremitisme rupestre. Trobarem o descobrirem en aquest itinerari la presència de l'absència, com ho és i serà la nostra en aquest teixit del món extens que habitem tots. Què és el que queda ací, en aqueix lloc, tomba, temple, llavor. Què va quedar o quedarà en altres memòries, en aqueix espai que abans va ser habitat.

Julián Valle ha dibuixat aquests «contenidors», edificis perforats en la roca, camins i recipients tallats, o necròpolis. També ha modelat objectes que en semblen formar part, o prenen aspectes d'aquests llocs, i aquests són els que ací presentem dins del projecte AVAN/01. Hi ha d'altres que miniaturitzen aquests espais o els recreen. Des

de fa anys Julián Valle ha freqüentat aquests espais de l'eremitisme rupestre que són origen d'aquest projecte. L'atrau la seua pobresa material, el desconeixement dels seus usos concrets, o les marques de la seua talla com a signes agrupats, com un mantra petrificat.

L'atrau aquella tosquedat, aquella potència simbòlica. I especialment el fet de ser construccions de les quals a penes queda memòria. Què és la memòria? Memòria en la foscor, dins de la roca, a la calor de la terra. I aqueixa llum que talla les ombres des de l'entrada, des de la boca. Aquella que sembla parlar-nos des del buit, penombra pètria, medul·la que denominem *ànima de les coses*. Parla de la dissolució i de la memòria que veiem transformar-se, fluir o desaparèixer.

El teixit del món. Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

21.02.20, *El teixit del món.* Ceràmica i gres, 14 x 38 x 36 cm. Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

21.03.20, *El teixit del món*. Vimet i bosta de vaca, 250 x 45 x 30 cm. Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

Presentació del llibre *Se'ns escapa el temps*, Síndrome Kessler en col·laboració de l'IES Els Ports. Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

Síndrome Kessler

País Valencià

No tindre rumb no és no tindre criteri ni intenció. Síndrome Kessler interroga sobre la possibilitat de mobilitzar i distribuir l'experiència i les formes de producció simbòlica contemporànies. Actualment, qualsevol activitat genera un munt de continguts, una quantitat exponencial de materials que acabaran formant part del fem sideral. Síndrome Kessler és una línia editorial que aspira a convertir les deixalles que no nos deixen respirar en una creixent biblioteca de l'imprevisible que ens espente a pensar.

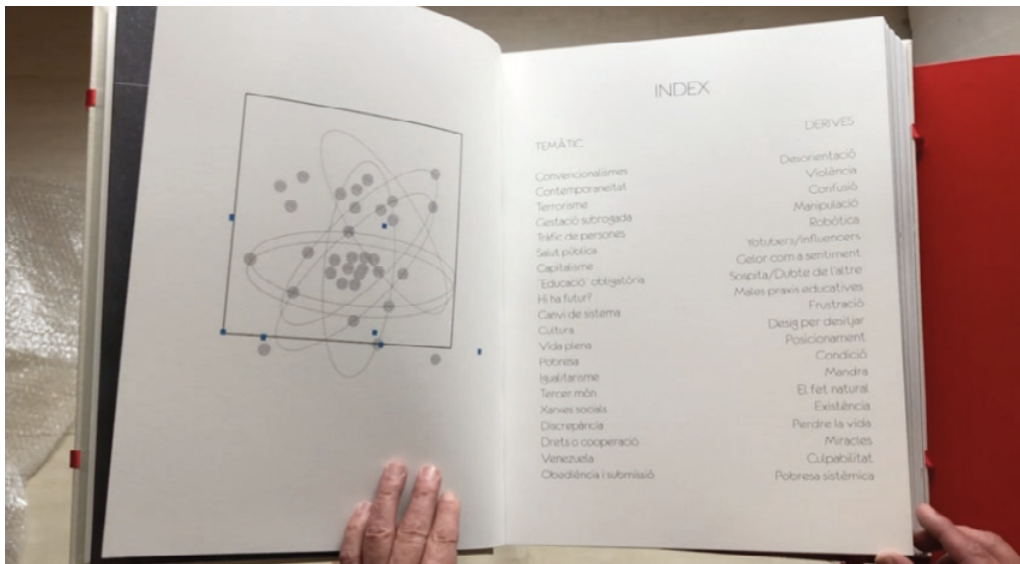
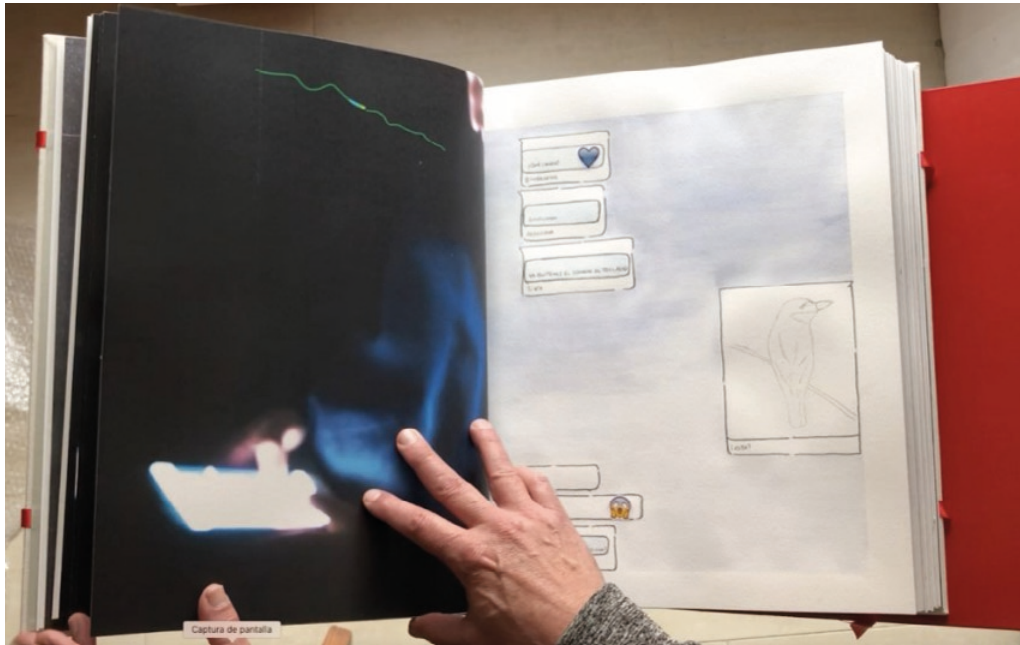
Se'ns escapa el present

Pensar les noves estructures tecnològiques, socials, culturals, que ens sobrevenen va més enllà d'entendre lògicament. Què passaria, si valorem allò que sentim, quan fem ús d'aquestes tecnologies? Podríem així discernir els sistemes que ens estan transformant? Quines seran les nostres actituds en relació amb aquest nou fet social?

Valga aquesta acció tant per a obrir-se com per a impugnar-los. A pesar que a la fi, això sí, posen en dubte aquests horitzons d'intel·ligència col·lectiva; com a nou paradigma salvífic, on ja no es posa el cos i, on només podem pensar-nos des de la distància connectada en una realitat fragmentada.

Aquest llibre va començar a l'IES Maestrat, de Sant Mateu. Terres del Baix Maestrat amb alumnat de Traiguera, Sant Rafel, Salzadella, Catí, Cervera, Canet lo Roig, les Coves de Vinromà, Tírig, Xert, la Jana i Sant Mateu. L'acció va consistir a tancar-nos en una aula sense llum i silenci per a dur a terme una conversa des dels dispositius electrònics que disposaven a mà (telèfons). No hi havia temàtica proposada ni objectiu de moderació, només dues premisses: silenci i moure'ns a escoltar una palmada.

Una vegada acabada la sessió de seixanta minuts s'ha editat tot allò que havíem escrit (textualment o simbòlicament) i ho diferenciem per a elaborar un índex temàtic i de derivacions i convertir-lo en aquest llibre.

Fotografies detall del llibre *Se'ns escapa el temps*, Síndrome Kessler en col·laboració de l'IES Els Ports. Palau del Marqués de Villorres, Sant Mateu, 2021. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Assistent a AVAN/01 amb el llibre *Se'ns escapa el temps*, Síndrome Kessler en col·laboració de l'IES Els Ports. Palau del Marqués de Villosres, Sant Mateu, 2021

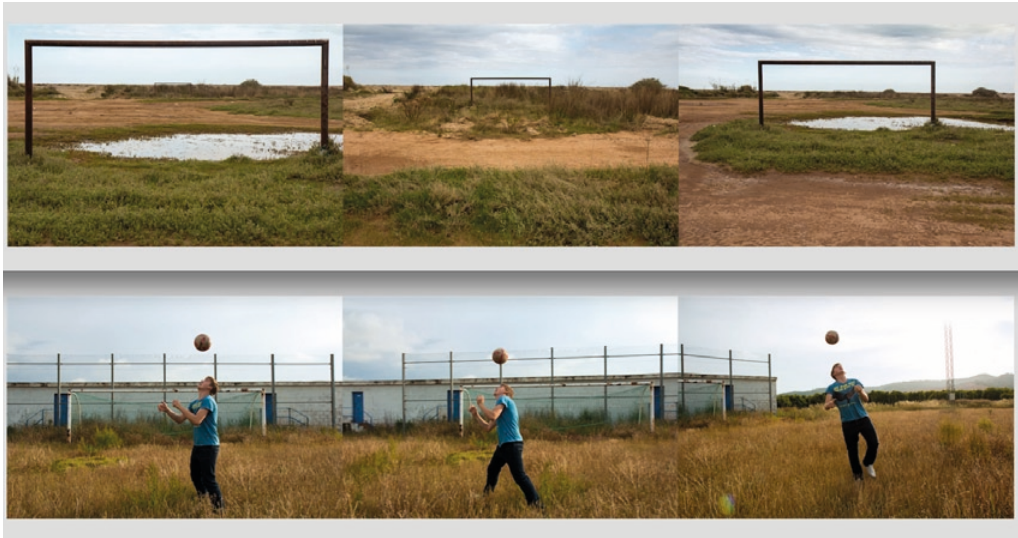

#espaisdejoc. Projecte fotogràfic. Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

Juanjo Clausell

Castelló de la Plana

Juanjo Clausell Gamón (Castelló de la Plana, 1978). El seu primer contacte professional amb el món de l'art té lloc a Alemanya en 2006. Arran de l'obtenció d'una beca del Programa Argo, treballa com a dissenyador web i assistent de producció per a artistes de la galeria Eigen+Art de Berlín. Des de llavors manté col·laboracions amb artistes de diferents procedències.

#espaisdejoc. Sèrie de dos tríptics. Fotografia digital, 99 x 22 cm., 2018. Foto: Juanjo Clausell

Sense títol. Projecte fotogràfic *#espaisdejoc.* Fotografia digital, 100 x 65 cm., 2018. Foto: Juanjo Clausell

Assistents a l'exposició *#espaisdejoc*. Projecte fotogràfic. Palau del Marqués de Villores, Sant Mateu, 2021

**Allò que fem
com alguna cosa
més que un recurs**

Vilanova d'Alcolea

Hem heretat conceptes, camps, pràctiques, institucions de segles passats de quan es van crear universitats, teatres, museus, galeries, gustos, etc. On semblava que tot estava per a fer. I ara som nosaltres aquells que s'imposen aquestes metodologies i aquests espais compartimentats que classifiquen com una forma d'aïllament i desactivació.

Les pràctiques artístiques de moltes de les dones que viuen en llocs al marge de les institucions acadèmiques han

classificat moltes d'aquests treballs com a artesanía, patrimoni, o folklore. Per això volem portar més enllà aquests exemples d'una recuperació de la memòria o el patrimoni cultural. I és així perquè volem posar en el centre la seua dimensió tèxtil i creativa, sense deixar de costat el lloc des d'on es generen: l'espai domèstic i el compartir.

Fer cultura des dels marges de la visibilitat, promoure la cultura i el diàleg, amb els que poden fer de la teoria una pràctica, promoure actituds i gestionar consciències.

Inauguració de l'exposició *Allò que fem com alguna cosa més que un recurs*. Espai de l'Hogar social, Vilanova d'Alcolea, 2021

Presentació del projecte artístic *Contar allò in comptable*, Síndrome Kessler, 2020. Hogar social, Vilanova d'Alcolea, 2021

Síndrome Kessler

País Valencià

No tindre rumb no és no tindre criteri ni intenció. Síndrome Kessler interroga sobre la possibilitat de mobilitzar i distribuir l'experiència i les formes de producció simbòlica contemporànies. Actualment, qualsevol activitat genera un munt de continguts, una quantitat exponencial de materials que acabaran formant part del fem sideral. Síndrome Kessler és una línia editorial que aspira a convertir les deixalles que no ens deixen respirar en una creixent biblioteca de l'imprevisible que ens espente a pensar.

Contar allò incomptable

Tirar paradoxalment del fil per a aconseguir donar rellevància i apuntar el focus en com les dones intervenen, des de gestos insignificants com pastar o cosir, per vincular la tradició popular en la lluita feminista i posar-ho en el centre de la festa; sense escarafalls.

Aquesta és una associació automàtica a les tasques, deures i obligacions de gènere que hui dia encara perduren com a estigma i no com a potència, i que continua estant molt present i vigent en la societat. A més, ha sigut, no sols en l'art sinó en la història escrita, una constant que s'ha de denunciar, qüestionar i transformar: amagar i menysprear les virtuts, capacitats i creativitat de les dones només pel fet de ser-ho.

Primerament amb les fotografies dels tapets, que són els teixits que cobreixen i protegeixen els cavalls durant la festa, i després amb la realització d'un exemplar nou de tapet, denominat «Comptar l'incomptable», amb els noms de totes les dones i un home que han participat en la relació de tapets documentats. Ha dut a terme un treball documental, historiogràfic, creatiu i de forta càrrega afectiva. El treball de construcció d'un relat per mitjà de l'arxiu crea un pòsit de consciència.

Procés de treball i cerca dels tapets que conformen el projecte artístic *Contar allò incomptable*, Síndrome Kessler. Vilanova d'Alcolea, 2020. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Detall assistents a AVAN/01 amb llibre del projecte *Contar allò incomptable*, Síndrome Kessler, 2020. Llar social, Vilanova d'Alcolea, 2021

Detall projecte artístic *Contar allò in comptable*, Síndrome Kessler. Vilanova d'Alcolea, 2020.
Foto: Rafael Tormo Cuenca

Cosits. Peces pertanyents al projecte col·laboratiu *Dolces tortures*. Tècnica *collage* i brodat, 2014.
Foto: Maria Alcaraz Frasquet

María Alcaraz Frasquet

La Safor

Nascuda a Gandia en 1979, inicia els seus estudis de Belles Arts en la Facultat Sant Carles de València, encara que els finalitza a Barcelona, en 2003, en l'especialitat de Dibuix. Durant aquest període realitza una estada Erasmus a la ciutat de Brussel·les, on adquireix coneixements d'il·lustració, que després aplicarà a tota la seua obra artística. Després de diversos anys dedicada al camp de la il·lustració infantil i a la docència, va reprendre els estudis de belles arts en 2013 per a realitzar el màster de Producció Artística de la UPV. Del seu període com a il·lustradora destaquen, entre altres, les publicacions *Àngels de nata*, de Maria Josep Escrivà (Edicions 96) i *La matinada clara*, de Maria Cabrera (Editorial Accent). La seua carrera com a il·lustradora és àmplia i ha publicat tant en fanzines com en periòdics de tirada nacional com *El País* o *La Vanguardia*.

Rep aquest nom a causa de l'interès de l'artista per la por que provoca el cos de la dona en la societat i de com aquesta, en resposta, el cosifica. A través d'una sèrie de quaderns, instal·lacions i vídeo ens presenta les diferents herències que la societat patriarcal ha deixat marcades en el cos femení. Per a l'artista, el cos ha de deixar de ser el camp de batalla per a convertir-se en una arma contra el fal·locentrisme imposat.

Cosits

Per a això utilitza com a tècnica el *collage* juntament amb els brodats que realitza amb la màquina de cosir perquè aquesta representa la violència a la qual el cos de la dona és sotmès diàriament, no sols a través d'una brutalitat física, sinó també d'una violència silenciosa i imperceptible que moltes dones han assimilat de manera perillosament natural.

Exposició de *Cosits*. María Alcaraz comentant el seu treball amb els assistents d'AVAN/01. Llar social, Vilanova d'Alcolea, 2021

L'artista cosint la paraula *entra* en la Llar social, Vilanova d'Alcolea, 2021

Peça expositiva pertanyent al projecte col·laboratiu *Dolces tortures*. Tècnica del brodat, 2014

Elles prenen la paraula. Projecte fotogràfic, 2020. Foto: Vórtice Photo

Elles prenen la paraula. Projecte fotogràfic, 2020. Llar social, Vilanova d'Alcolea, 2021

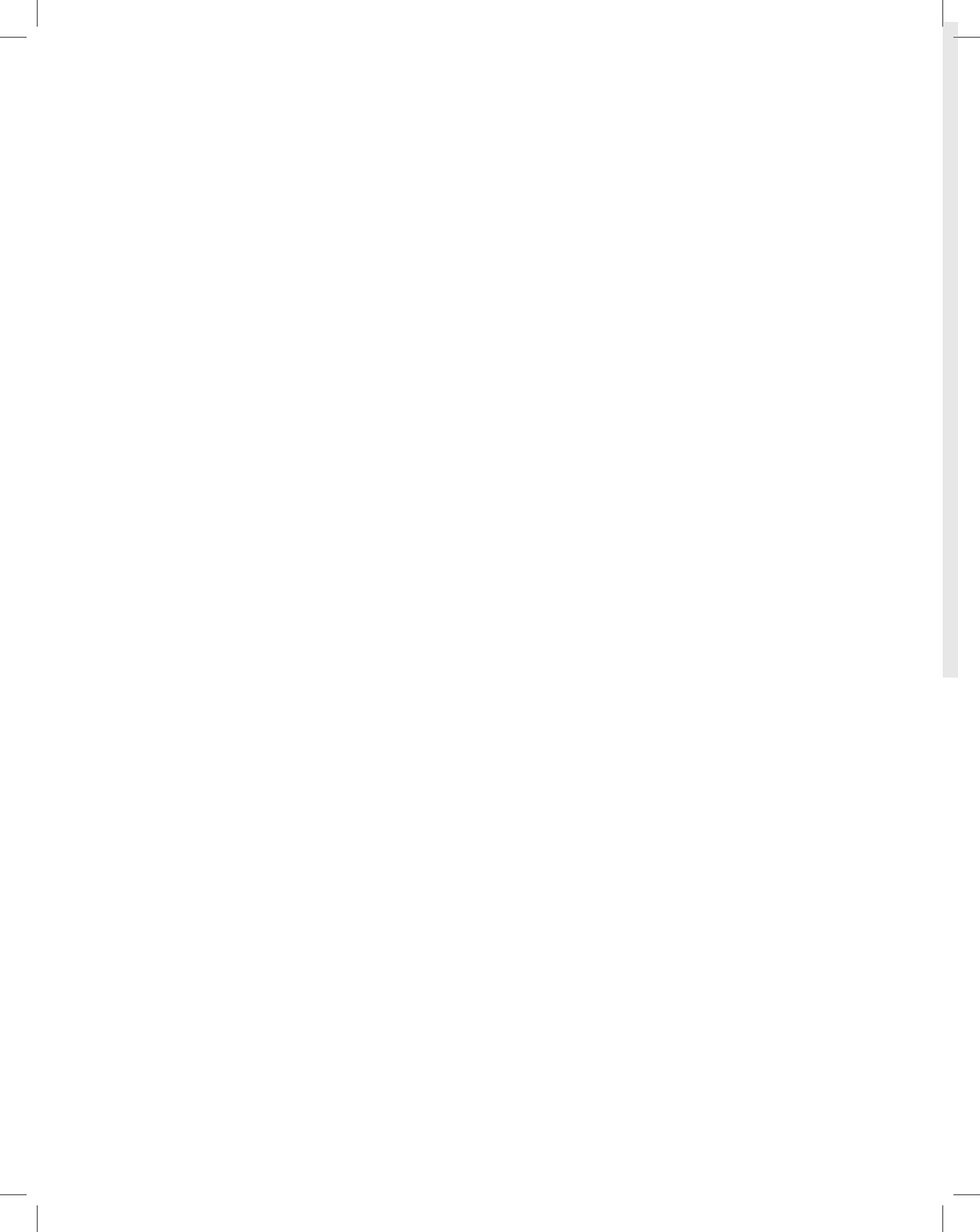
Vórtice Photo

Alacant

VÓRTICE PHOTO és una agència documental creada pels fotoperiodistes Alicia Petrasova i Pablo Parra. Desenvolupem reportatges documentals en equip i utilitzen la fotografia, el vídeo, el periodisme i la investigació per a crear projectes amb focus en diferents realitats socials.

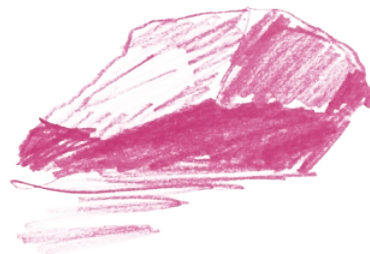
Elles prenen la paraula

Elles prenen la paraula és un projecte de fotografia documental que parla sobre la violència de gènere en el sud-est asiàtic sense representar les dones com a víctimes. Recull les històries de quatre dones immigrants de diferents generacions, totes refugiades a Tailàndia, que han sobreviscut a la violència domèstica. Els seus relats són un crit de resistència i esperança.

La màquina del bucle

Viver

Timothy Morton en el seu llibre *Ecologia fosca*, ens posa enfront d'un espill en el qual el que reflecteix se'ns retorna, i hi ha un monstre i finalment discernim que nosaltres som com els dels seus ulls.

Ell assenyala que l'agricultura ha sigut la primera màquina abans que la maquinària de l'era industrial. La producció agrícola s'ha empobrit mitjançant la idea d'eliminar la por, l'ansietat i les contradiccions que s'han generat entre l'humà i allò no humà durant dotze mil anys mitjançant la lògica de la tècnica, reduint l'existència a quantitat. *L'agrologística* va sorgir fa dotze mil cinc anys en un canvi climàtic, i va propiciar un canvi

de societat caçadora recol·lectora a l'agrícola (i que Morton denomina *agrologística*). Ara, el seu programa domina tot el planeta i altera la nostra percepció dels fets, ja que no l'intuïm com alguna cosa que ve, sinó que ja forma part de nosaltres, actua des de la nostra pròpia estructura de pensament.

Entendre què ha passat amb la diversitat de formes de vida pot mostrar-nos que qualsevol forma de vida té un món. I és ara, després de temps reclosos, temps de pandèmia, de rostres sense cara, que he sentit l'efectivitat d'aquell programa agrologístic, i eliminar qualsevol forma de vida afeblida.

Inauguració de l'exposició *La màquina del bucle*. Espai del Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Fotografia de la *performance/concert* Concert de Rihihui en el Molí de Vallès, 2021. Foto: Rihihui

Rihihiu

Col·lectiu

Anna Zaera i Zoraida Rosselló
Santa Bàrbara

Des de les masades o des del camp es cridava Rihihiu per avisar que s'havia arribat a la llar, i que ja estaven disposats a conversar o eixir a la fresca. El Rihihiu era un oferiment, un estat pacient per a rebre a l'altre. De la mateixa manera, el projecte Rihihiu naix com una crida a l'expressió a través de la recuperació de la memòria col·lectiva d'un poble que es va crear fa 300 anys al voltant de quatre masades primigènies.

Rihihiu és un crit de resistència, de goig, de supervivència, d'un jo soc, perquè tu, a l'altre costat, m'escoltes. El Rihihiu és l'espai per a conèixer la identitat dels nostres avantpassats des de les nostres coordenades presents, sense complexos per a utilitzar l'herència per a traïr-la, honrar-la o fusionar-la amb les nostres obsessions presents.

«Entre les múltiples contradiccions entre la tradició i la contemporaneïtat, volem situar i celebrar les identitats femenines locals que no han sigut mai relatades i mostrar-les des de l'expressió artística. Ens venen al capdavant les pubilles futbolistes, les infermeres

caçadores, les cuineres i les remeieres. Així, la nostra intenció és abordar diferents temàtiques vinculades a les històries de vida, a la quotidianitat i a les manifestacions culturals locals amb una perspectiva de gènere.»

La història de les seues impulsores, Zoraida Roselló i Anna Zaera, comença i continua en aquest poble del sud de Catalunya, que no té reconeixements, que no és pintoresc ni pioner. Les dues, curioses i intrèpides assagistes del present, s'han retrobat trepitjant la terra dura que sembla que cruix i es desfà entre oliveres. Ara, al cap d'un any pandèmic, han compartit les ganes d'accionar-se i regalar al poble una nova capa de complexitat festiva. Caminant per aquests carrers de quadrícula oberta i igualitària típica d'assentament jove i sense cap encant, han decidit fer-lo. El Rihihiu és un homenatge a l'acceptació de tot el que som i a l'estima per totes i cadascuna de les nostres veïnes, les vives i les que, amb esperit, encara vaguen per la plaça Major. Com voler allò que és teu? Com donar valor a l'herència i invocar-la de nou per fer-la present?

Públic assistent a la conversa amb el col·lectiu de Rihihui en AVAN/01. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Anna Zaera i Zoraida Rosselló en la presentació del seu projecte Rihihui. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Fotografia del concert de Rihihui en la Masana de Cid, Santa Bàrbara, 2021. Foto: Rihihui

Instal·lació *Cant a la Fava*. Manta usada per el manteu de la fava i planta de dacsa en simbiosi amb la fava, 2021. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Paraisu rural

Col·lectiu

María Glez i Myrem González

Astúries

Paraisu Rural és un projecte col·lectiu d'art i preservació de la tradició agropecuària a la Vall de Boigés, Villaviciosa, Astúries. En ell, cada dos anys, es desenvolupa aquesta biennal d'art amb accions participatives en les quals es desenvolupen tallers comunitaris amb les persones que hi viuen de les labors pròpies del camp (sega, apicultura, cuina, etc.), tallers artístics (valoració, art d'acció, etc.) i intervencions artístiques efímeres per artistes locals, nacionals i internacionals.

Cant a la Fava

«Dis-m'ho, i ho oblide; ensenya'm, i ho recorde; involucra'm, i ho apreng.» Benjamin Franklin. Existeixen dos eixos dins d'aquest projecte: la re-

flexió del treball cooperatiu i del promú en l'acció col·lectiva de sembra, i la creació efímera d'una instal·lació. Dins de la nostra proposta, l'experiència quotidiana de l'acte de plantar, i des de les labors saludables que es relacionen amb el camp, el cos, l'espai i amb l'arquitectura. En aquest treball explorem la transmissió de coneixement oral, amb algunes accions quotidianes de l'agricultura per a tractar de revelar el sentiment de buit que comporta l'absència de sentit del coneixement de les tradicions orals, i de les coses. Repensem espais en una narrativa des de l'íntim, descontextualitzar accions que porten a l'espai públic, per a provocar algun tipus de reacció, on l'espectador siga partícip actiu, i resignificar la terra, la sembra, amb obertura a una infinitat de lectures.

Detall projecció i vídeo del cant tradicional de la recollida de la fava. *Cant a la Fava*, 2021. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Detall etiqueta de *Les faves de Viver*. Denominació: Fesols del confit. *Cant a la Fava*, 2021. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021. Foto: Paraisu Rural

Hummus de fesols de confit. *Cant a la Fava*, 2021. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Fotografia de les peces del projecte *Guions de la Mata* disposades en el sòl abans de ser penjades per engalanar els carrers de La Mata, 2018. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Guions de La Mata

Veïns i veïnes de La Mata Els Ports

El projecte és la pràctica d'un estar juntes on s'ha anat orientant de manera pràctica, materials i expressions, a un grup de gent del poble per a pensar expressivament i representar de manera més poètica allò que se sent en el moment de saber-se de la Mata; més enllà de conceptes, limitacions identitàries o lamentacions

psicosocials, i així després poder compartir aquests guions als carrers de la Mata.

Els guions són un tipus de peces on es relata la vida d'algun il·lustrat o sant. En aquest cas hem aprofitat aquest referent popular per a usar-lo de marc expressiu.

Hi participen amb guions:

Xelo Garcia, Arantxa Vivas, Alba Calvo i David Ferreres, Julia Lugo Cid, José Riera Martí i Joan Riera Lugo, Roser Cid Matalí, Aroa Castel Moralla, Maria Edilia Coronat Gómez, Ariana Draghici Ioana, Miguel Querol Querol, Mònica Segura Garcia, Grup de Dones de la Mata, Elia Calvo Riera, Montxo Monfort, Rosi Folch Guardiola, Manuel i Bruno Montserrat Piquer, Elvira Castell

Tena, Concha Castel Valles, Marisa Grifo Ortuño, Paqui Martínez Álvarez i Sandra Sales Martínez, Dulce Guarch, Andrés Montserrat Castel, Pilar Zapater Ejarque, Joaquina Monfort Martí, Anna Rodriguez, Isaac Mestre Pechoabierto, Xavi Prudencio Fabregat, Raul Iount Giuran, Nely Balciauskyte, Javi Montserrat Castel, Paula Soro, Aina Escarrà, Júlia Escarrà, Jana Soro i Berta Escarrà.

Fotografia del taller amb els alumnes del CRA (La Mata, Forcall i Olocau), 2018. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Fotografía del taller realitzat amb les veïnes i veïns de La Mata, 2018. Foto: Rafael Tormo Cuenca

Inauguració del *Canto de la Fava* amb el col·lectiu Paraisu Rural. En la fotografia es mostra el treball de *Guions de la Mata*, 2018. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Grafismes climatològics. Anys 80. Esmalt sobre fusta recuperada pintada a dues cares, 95 x 45 cm. Ontinyent. Foto: Col·lecció Fundació Salvador Molla

Manduca

Ontinyent

La pràctica artista durant temps s'ha anat preguntant la funció de la seua pràctica i el sentit social d'aquesta. Les peces de Manduca, d'alguna forma, desorienten i deixen encara més confusió si volem buscar-ne una raó. Manduca és immanència: l'intrínsec de qualsevol activitat humana feta per a un mateix, sense concessions; lluny de la cerca d'una transcendència.

Manduca ha sigut un home de poble o, com un amic el denomina, «un fester sense comparsa». El seu imaginari, col·lapsat de referències meteorològiques i locals, només li ha parlat a ell..., i ara a vosaltres.

Una força desbocada que va descobrir la soledat a les muntanyes on va treballar de guarda forestal, i on va descobrir els seus instints més originaris. Promotor de corregudes de bous entre altres tants treballs. I com explica Salvador Molla, que va rescatar aquestes peces: «Va ser tan apassionat que els esforços del seu treball no els va veure mai compensats».

Però, amb el temps, el poble d'Ontinyent –i per transmissió popular– va acabar fent-ne un referent de la festa. Ara, Manduca també ix com a cabut, tots els anys, en la festa gran d'Ontinyent.

Grafismes climatològics. Anys 80. Esmalt sobre fusta recuperada pintada a dues cares, 95 x 45 cm. Col·lecció Rafael Tormo Cuenca. Convent de Sant Francesc de Paula, Viver, 2021

Cap gros d'Ontinyent en homenatge a Manduca. Foto: Col·lecció Fundació Salvador Molla

Textos
col·laboradors

AVAN/01

**Territoris de l'art.
De la potència poètica
i la participació social**

Fran Quiroga

Sabem que l'art no té perquè ser útil i que potser és aquesta absència el que revela el fet artístic. Però, aquest tret, aquesta aparent inutilitat, no és la condició única o necessària perquè quelcom siga determinat com a art. Potser ens porta a un atzucac determinar què és l'útil i què no i en funció de què determina això, és a dir, tot el que no conduïska a una hiperproductivitat, és inútil? Per al capitalisme sí, però no pot ser que l'única vara de mesurar el valor de les coses la determine el mercat.

Moltes pràctiques artístiques són incursions que tenen com a objectiu desentranyar el que ocorre en un territori, revelar injustícies o malestars contemporanis, o són una contribució perquè les comunitats puguen llegir els seus processos, com ens recomanen Guattari i Rolnik en *Micropolíticas. Cartografías del deseo* (2005). L'art té un paper fonamental en la producció de subjectivitat, no sols individual, sinó també col·lectiva; perquè seguint aquests autors, «el reto no es solo una resistencia contra ese proceso general de serialización de la subjetividad, sino la tentativa de producir modos de subjetivación originales y singulares, procesos de singularización subjetiva». (2005, 61).

Aquests processos de producció de subjectivitat col·lectiva no són monopoli de l'art; el cinema, la publicitat o els mitjans de comunicació contribueixen, i de quina manera, a la producció subjectiva. Encarnem una sèrie de valors i ètiques que han sigut produïts i es van capil·laritzant i penetrant en el nostre cos i en les nostres maneres d'estar en el món. Així, l'art pot contribuir a crear altres modes de veure i sentir el món. I també té un paper rellevant, i poc valorat, d'experimentació de metodologies, protocols, altres maneres de fer i de prendre decisions en comú. Moltes de les pràctiques artístiques s'emmarquen dins de l'àmbit del social *engagement*.

No pretenem generar ací una taxonomia de tipologies de l'art, sinó més prompte obrir un diàleg entorn de la pregunta ¿com es pot inscriure l'art en el territori sense que perda la seua potència poètica i experimental i caiga en un mer procés participatiu o de programació? Això ens porta a parlar del «règim sensorial», que seria, en paraules de Rancière, l'experiència del sensible que busca superar la vella idea de l'autonomia de l'art. No hi ha res que no siga interdependent, i l'art no hi pot estar exclòs, està travessat per valors, ètiques i precarietats. Creure que l'art viu en una esfera independent i que només

la forma i la matèria són determinants obvia tota una sèrie d'experiències estètiques, perquè encara que sembla paradoxal, l'autonomia només s'aconseguirà des de la consciència de la interdependència. Diu Rancièrè que:

en primer lugar, la autonomía representada por el régimen estético del arte no es la de la obra de arte, sino la de un modo de experiencia. En segundo lugar, la «experiencia estética» es una heterogeneidad, de tal manera que para el sujeto de dicha experiencia supone también el rechazo de cierta autonomía. En tercer lugar, el objeto de esas experiencias es «estético» en la medida en que no es —o al menos no solo— arte. Tal es la triple relación que Schiller establece en lo que podemos llamarla «escena original» de la estética (2002, 120).

Considerant l'àmbit sensible com una trobada del múltiple veiem que processos instituints ciutadans, d'imaginació política, són també art. Per això rellevància de preguntar-nos quant de programa estètic, ètic i política hi ha en aquests pràctiques, en aquests processos. De poc serveix si aquesta experiència sensorial no va acompanyada d'un compromís ètic que l'emmarca i d'una aposta política que expandisca l'abast de la intervenció artística. Però, llavors, què és aquest *sensorium*? D'una banda, és un fer, una pràctica d'activació sensorial i d'expansió de la fisicitat, l'espai físic tridimensional es dilueix de manera

poètica, es desdibuixen els límits i es dona una obertura a una exploració de la imaginació, una sort de sensibilitat expandida.

Amb la investigació experimental «Sensorialidades aplicadas, un ensayo arte-ciencia» que vaig desenvolupar en la Fundació Luis Seoane, amb l'empresa d'anàlisi sensorial TasteLab, busquem acostar-nos a aquesta experiència sensorial, saber què suposava visitar un museu d'art, comprendre les implicacions que té contemplar una obra d'art i com aquesta experiència pot amplificar-se amb exercicis d'atenció profunda; com els que vam aprendre amb Rafael Sánchez Mateos Paniagua en la seua intervenció-instal·lació «No som el poble que diuen que som» a Vilafranca en el marc del Festival AVAN 01.

La intensificació de l'experiència sensorial és també un mecanisme per a fer-li front a aquella economia de l'atenció que ens interpel·la constantment a través de múltiples recursos, que si missatges en el WhatsApp, les *stories* de l'Instagram, les llums de neó de les botigues, o els anuncis de YouTube; tota aquesta hiperprofusió sensorial fa que ja ni puguem parar atenció a res que dure més de tres minuts. Però, què podem fer davant aquesta hiperactivitat sensitiva? D'entrada, tindre més consciència de l'ací i de l'ara.

En parlar de *experiència sensorial* ens referim a l'amplificació del subjecte

que sent, l'escolta s'intensifica i fins arriben a produir-se fenòmens com la sinestèsia, que és quan sents formigueig en la galta en assaborir un determinat aliment associat a la teua infància que té un especial record, o quan vomites davant una situació repugnant; és aquesta somatització d'una experiència desagradable. Són alteracions sensibles provocades, o millor dit activades, des de la mirada, o des del mateix cos, com anem aprenent gràcies a les arts vives amb tot el seu treball sobre l'estimulació i consciència del moviment del cos, amb aqueix joc, l'experimentació de la postura. És com quan veus assegut un ballari o ballarina, que no aguanta més de dos minuts en la mateixa postura i comença a moure els múscles a poc a poc i de sobte puja el colze i posa una cama damunt de l'altra i el cos es contorsiona, mentre que la resta dels mortals, com a molt, el que podem fer és encreuar les cames. Aquesta consciència sensorial és també règim sensible, és una experiència, és art.

A més d'una sensació, d'una pràctica, també hi ha una relació, i aquesta és particularment intensa en els processos col·lectius. Hi ha tot un entramat de xicotetes negociacions, de pactes, posicions de poder invisibles, d'autogeneració de normes, de converses, de silencis, de violències, que fa que no puguem dissociar el fet artístic com una esfera autònoma

i independent de la vida, està inserit en aquesta. El món i el que es troba al nostre voltant es configura des de relacions interdependents, per molt que ens hagen ensenyat que ho eren des de posicions competitives. La supervivència no pot donar-se exclusivament des de la lluita, perquè en cas contrari, de nou, tornen a perdre els mateixos, els que menys tenim. Aquesta interdependència va ser objecte d'una exposició curada per Beatriz Alonso en el MARCO de Vigo, qui, al costat d'onze artistes, ordien aquests entramats que articulen noves maneres de viure junts, i ho feien sota el suggeridor títol de «La tímidesa de la copa dels arbres», que és també un fenomen botànic mitjançant el qual cada arbre defineix un límit en el seu creixement, la qual cosa facilita una coexistència en el dosser forestal més enllà de la competència entre espècies. Si miràrem el món des d'aqueixes òptiques trobaríem més processos d'interdependència i cooperació dels que creiem.

El fet artístic no té el cim final en l'obra, ja siga una *performance* o una escultura, hi ha processos de creació conjunta en els quals l'artista dialoga amb la comunitat, hi ha una cocreació i hi ha desitjos encreuats. Hi ha un ecosistema, més o menys difús, compost d'interessos i sabers, i tot això té implicacions entorn de l'autoria i els seus drets derivats i, especialment, és rellevant preguntar-se si la comunitat guan-

ya agència en aquell procés. El benefici no pot recaure només en l'artista, el veïnat participant en el procés ha d'incrementar la seua autoestima o millorar la seua capacitat comunicativa, per pensar em possibles impactes. No són un decorat, són agents principals del procés artístic.

L'art també té una incidència en el procés d'indagació, de producció del saber, perquè permet treballar des d'unes bretxes que qüestionen les nostres formes habituals d'acostar-nos a la realitat, al que investiguem. Les investigacions artístiques són un camp de possibilitats, i no tant pel que suposa d'amplitud estètica, sinó més aviat com aquella «manera d'intensificar el procés d'investigació mitjançant l'obertura dels nostres sentits i l'increment de la nostra sensibilitat de l'espai, la matèria, els relats o les imatges» (Weizman, 2017, 32). Obrir espais col·lectius d'aprenentatge a través de comunitats epistèmiques experimentals engrandeix la capacitat de crear i aprendre, suposa pensar altres metodologies, atendre els afectes, pensar el gest públic o qüestionar la manera amb què ens acostem a allò que estem indagant.

Pretendre donar resposta a quins són els límits entre la participació social i l'art pot ser que no siga del tot ope-

ratiu. Segurament, és més pertinent preguntar-nos si podem permetre'ns el luxe de rebutjar l'experiència estètica en un procés participatiu. En una ocasió, un dels coordinadors d'exposicions del MUSAC, Eneas Bernal, ens deia que a una de les jornades públiques que li proposàvem des de la investigació experimental Ruraldeolonizado «li faltava color». A vegades crec que això és el règim sensible, no és pintar, és posar-li color, donar-li «vida», és obrir aquell joc sensorial, performativitzar l'espai, la metodologia, obrir els marcs teòrics, facilitar el desplaçament, el fet de situar-se en un altre lloc, la manera de mirar amb un altre sentit a les coses, de posar el cos des d'una altra posició. Tot això, tot i semblar només un gest, obri possibilitats, ens ajuda a superar el dogmàtic, el que donem per fet, i contribueix a problematitzar aquells axiomes que només per la seua mera repetició havíem naturalitzat, com ara que el mercat només pot ser capitalista, o que la cultura ha d'estar separada de la naturalesa, o que el gènere és només cosa d'homes i dones.

Expandir la interacció de l'art amb altres llocs ens ajudarà a desentranar molts dels reptes a què ens enfrontem. No podem limitar-nos exclusivament a la sublimació de la bellesa, l'experiència sensitiva no pot obviar la vida.

Bibliografia

Ferran Barenblit, Yve-Alain Bois, Michel Feher, Hal Foster, Rosario Güiraldes, Cuauhtémoc Medina, Eyal Weizman; Forensic architecture. Hacia una estética investigativa; MACBA / MACBA Museu d'Art Contemporani de Barcelona i MUAC Museo Universitario Arte Contemporáneo; Barcelona; 2017.

Jacques Ranciere; «La Revolución estética y sus resultados»; *New Left Review* 14, 2002, p 118 - 134. (Revisado en 22 de marzo de 2022 en: <https://newleftreview.es/issues/14/articles/jacques-ranciere-la-revolucion-estetica-y-sus-resultados.pdf>)

Félix Guattari, Suely Rolnik. Microlítica. Cartografías del deseo. Traficantes de Sueños, Madrid; 2006

*Cómo sanar
el Banco Mundial*

Graham Bell Tornado

No és fàcil arribar a un poble desconegut i posar-te enmig de la plaça principal a plena llum del dia per fer un ritual de xamanisme ecofeminista. I menys encara si eres bio-home i portes maquillatge, vestit i talons. No sols les llambordes constitueixen una amenaça, sinó també ho són els segles de repressió que, possiblement han generat un odi, que pot estar amagat però que podria esclatar en qualsevol moment. L'homo i la transfòbia es troben a tot arreu. Evidentment, dins del marc d'AVAN hi havia una infraestructura de suport, però fins i tot allí, durant els preparatius, s'havia qüestionat la rellevància de la meua presència transgènere en el context local. Hauria de ser una acció pedagògica però també entretinguda, és a dir, un antitreniment. De fet, el ritual combina una diversitat de registres performatius que inclou cabaret, el *cante jondo* i la litúrgia, en un híbrid de bacanal i missa pagana, una forma experimental de fer política.

Encara que l'objectiu declarat d'aquesta acció és la sanació d'una institució financera, el Banc Mundial funciona com un símbol de totes les institu-

cions, incloent-hi l'institut de l'art mateix. És una manera de traure la pràctica artística de les peanyes estèrils i els cubs blancs metropolitans i portar-la a entorns rurals per a pol·linitzar i ser pol·linitzat per ells. A més, al llarg dels anys que l'he duta a terme m'he adonat que també representa una sanació personal: la meua mateixa i de lis participants. Una sanació de ferides en el teixit social infligides per anys de repressió per part d'un sistema que ha tractat d'expulsar de les seues files lis que no encaixaven –el que anomene lis *ex-cèntriques*: *queers*, negres, llatins, crips, dones i camperolis. I la manera de sanar aquesta ferida no radica a seguir les propostes de les polítiques de la identitat, que al final el que fan és separar-nos en caixes cada vegada més xicotetes, sinó que es troba en les interseccions que ens uneixen, els encreuaments en el camí on podem obrir un diàleg en comú. Per aqueix motiu, malgrat els possibles riscos, em sembla crucial eixir de les zones de confort, de l'urbs, on hi ha una tolerància mínima, hipòcrita, disfressada de cosmopolitanisme, i acostar el discurs ecotrans i cuir¹ a lis habitants dels pobles.

1. *Cuir* és l'adaptació del terme anglès *queer*, originalment un insult, que s'utilitza per a denominar lis dissidents sexuals. A vegades també es tradueix com 'transmaribollo'.

«Jo soc el xaman travestí Geyserbird –híbrid entre, home, dona i ocell. He vingut ací per celebrar un ritual per a sanar el Banc Mundial i el nostre món ferit»²

Els rituals existeixen en totes les cultures perquè compleixen una necessitat humana essencial per a representar els processos de canvi en la vida: la mort, el naixement o els canvis d'estacions. Representen canvis en les nostres vides i marquen moments transformadors, i afecten la manera com veiem les altres i nosaltres mateixos, i fan reunir comunitats en celebracions que marquen la seua identitat.

«Aquest ritual es du a terme per a celebrar el principi de l'Octubre Trans, un mes d'esdeveniments que té lloc arreu del món per reivindicar els drets de les persones transsexuals i transgènere, considerats durant molts anys com a malalts mentals. En comptes de ser transformista –que només transgredeix en la seua vestimenta, preferisc ser transgènere trencant esquemes, o

transformadora– canviant el sistema! Lis trans no som malalts mentals, hem sigut patologitzadis al llarg de la història, una mica com les dones han sigut patologitzades com a histèriques, boges, irracionals perquè els homes volen tindre tot el poder. Doncs ara canviarem aquest paradigma masculista. Per a realitzar el ritual hem dibuixat entre les llambordes de la plaça principal de Vilafranca el logotip del Banc Mundial i hem confeccionat un cercle sagrat dedicat a l'ètica ecotransfeminista. En aquest cercle generarem l'energia per a realitzar la sanació.

Cantaré els noms en llatí d'espècies d'animals extingits i els reconeixem com els nostres avantpassats. D'aquesta manera els convidem a acompanyar-nos en el cercle i a empoderar-se dels cossos dels caps dels bancs, governs i institucions perquè canvien de rumb i en comptes de destruir el món, comencen a cuidar-lo.

Som ací per realitzar un ritual en comú, usarem la música per a sanar, per a cantar i encantar. Com va dir el premi Nobel Herman Hesse, «La música va ser en els temps prehistòrics un recurs de fetilleria, un dels antics i legítims mitjans de la màgia».

Hem de crear rituals que reflectisquen la nostra contemporaneïtat i que

2. El text que cite ací està basat en diverses accions dins del cicle de *Com podem sanar...* Al llarg de deu anys l'he realitzat més de trenta vegades en festivals d'art, accions als carrers espontànies, en centres d'art i fins i tot a l'exterior del Parlament escocès.

contribuïsquen a construir un futur millor per a nosaltres, els nostres fillis i per a totes les nostres companyes de viatge en aquest planeta.

Com sanar... està basada en la idea que els nostres líders i caps de multinacionals han perdut consciència que som totis éssers orgànics i que el verí que produeixen els seus negocis acabarà amb la majoria de la vida d'aquest planeta. És important recordar que compartim gran part del nostre material genètic amb les plantes i els animals, i reconèixer aquests trets que tenim d'animal indefens, temorós i en perill d'extinció.

Convide lis participants a imaginar-se en altres cossos, en altres futurs possibles, en una altra societat on els nostres rols socials no són imposats pel gènere o raça, en una comunitat transitòria que incloga la diversitat cultural i biològica. El ritual és una invitació a experimentar, a trencar els nostres esquemes i inspirar-nos en personatges que han seguit el seu camí malgrat les circumstàncies històriques, perquè d'aquesta manera ens animen a prendre les regnes dels nostres propis destins.

Lis trans

En 1969, persones trans van liderar una rebel·lió contra la policia en un bar

de Stonewall, a Nova York. Als Estats Units era habitual en aquesta època fer batudes en bars freqüentats per homosexuals i lesbianes i detindre les persones que portaven roba del sexe contrari, un delictes en aquell moment. Però aquell dia, lis clientis del bar estaven fartis i van reaccionar. Va començar llavors una revolta que hui dia es reconeix com «el principi del moviment per a l'alliberament LGTB».

Encara hui dia, les persones que trenquem els rols de gènere representem un desafiament al poder, i en moltes cultures hem sigut –i continuem sent-ho– perseguides perquè representem una amenaça per a molts homes que són incapaços d'acceptar el seu vessant femení. La nostra manera de ser fa evident la construcció del gènere com quelcom performatiu i, com a conseqüència, ha sigut més fàcil ser acceptat en societat si fem aquest paper de representació i realitzem activitats d'entreteniment en cabarets, teatres o comèdies. A més a més, un home que es vesteix de dona o que expressa la seua feminitat està acceptant una posició històricament subordinada en la nostra societat; per aquesta raó, és més fàcil riure-se'n, que qüestionar els seus motius.

No obstant això, en moltes cultures que han conservat les seues tradicions es pot comprovar que fa molt de temps hi havia un respecte per aquests personatges –les *hijres* a l'Índia, lis *two spirits* a Nord Amèrica i xamans trans-

gèneres a Sibèria– perquè reuneixen característiques dels dos gèneres. Estar en aquest espai liminal, aquest terreny intermediari, els dotava de poders especials per a comunicar-se entre el nostre món i el món dels esperits. Tot això va canviar amb la colonització del món pels europeus i la seua cosmovisió monoteïsta i patriarcal. Però abans, aquestes persones eren lis curanderis dels seus pobles, els mags, els xamans, que utilitzant la seua intuïció van construir rituals i cerimònies per a sanar, per a assegurar la verema, per a controlar l'oratge en èpoques de sequera, etc.

Els animals

Tots els components dels múltiples ecosistemes en el planeta estem íntimament connectats a través de la nostra matèria genètica. La infinita varietat de combinacions dona lloc a la múltiple varietat d'organismes, cadascun amb el seu paper dins de l'ecosistema on habita. Cada vegada que destruïm un bosc, assequem un pantà o netegem un terreny per a posar una massa de formigó, en forma de gratacel, carretera o el que siga, ens estem carregant multitud d'espècies.

El crit que es llança per a recordar els animals és un crit d'agonia, d'un animal en un escorxador municipal, per a recordar-nos la manera com tractem els animals, com un recurs més de l'home.

Les bruixes

D'igual manera que els xamans i curanderis transgèneres, fa segles, en moltes cultures eren les dones les que utilitzaven extractes d'animals i herbes per a curar els malalts i controlar la natalitat. Però en l'època de la «Il·lustració, quan es van construir les primeres universitats de Medicina i Ciències Naturals a Europa, les dones no hi eren admeses i van acabar sent perseguides per la Inquisició i cremades en fogueres per bruixes. La imatge de la bruixa malvada que fa aquellarres amb el dimoni o segresta xiquets, perpetuada en els contes, i més recentment en les pel·lícules de Disney, es va crear per a controlar la sexualitat de les dones i per a esborrar els últims vestigis del culte a la naturalesa que aquestes dones van representar.

El bebé

Aquest ritual està dedicat a tots els pobles perduts entre la modernitat i la tradició. Necessitem nous paradigmes, noves pràctiques i una nova economia basada en les cures de nosaltres mateixes i de la terra que ens manté. Per aquest motiu, al final del ritual convida totis a pensar en aquest moment com el naixement d'una nova era, una nova vida.

Cridar per sanar

L'acte de cridar implica entrar en un estat d'energia diferent. Cridem per a demanar ajuda, però també per a expressar ira, pena o fins i tot èxtasi. En els anys 60 i 70, el psicòleg estatunidenc Arthur Janov animava els seus pacients a cridar com a forma de sanació dels seus dolors reprimits. El crit representa la part irracional i intuïtiva del nostre ésser, i és una forma de comportament codificada com a femenina. La pèrdua de control s'associa amb la incapacitat i la falta de racionalitat de la dona. Se suposa que els homes han de mantindre les seues emocions sota estricte control; per tant, és menys acceptable per a ells cridar l'atenció sobre si mateixos d'aquesta manera. Al llarg de l'acció llancem quatre crits en cor per a expressar i explorar emocions fortes vinculades als moments més importants del cicle de la vida: el naixement i la mort. Encara que cridar pot ser molt catàrtic per a tots i les participants en el ritual, crec que encara ho és més per als homes que hi participen.

Extinció de les espècies

Ens trobem enmig de la sisena gran extinció massiva del planeta. Aquests esdeveniments ocorren quan un alt percentatge (entre el 74% i el 96%) de la biodiversitat d'espècies desapareixen. En general, aquests esdeve-

niments són causats per canvis en el nivell de la mar, impactes de meteorits o explosions volcàniques, però aquesta vegada el seu origen està molt clar: l'activitat humana. S'ha encunyat un nou terme per a aquest era geològica que canviarà el registre fòssil: l'Antropocè. El terme va ser popularitzat pel químic atmosfèric Paul Crutzen, qui va voler cridar l'atenció sobre els efectes negatius del canvi climàtic. No obstant això, ha sigut criticat perquè assigna la responsabilitat del canvi a la humanitat en general, quan, com diu Nabil Ahmed, «hem de responsabilitzar les classes polítiques i econòmiques dominants tant del nord com del sud global». Per això, alguns l'anomenen el *Capitalocè* o el *Cthulucè*.

Hi ha molts projectes artístics sobre l'extinció que apel·len a l'imaginari d'una naturalesa antropomorfitzada i que utilitzen espècies que inspiren sentiments d'empatia: per la seua bellesa, la seua intel·ligència o la seua força. En general, són mamífers o ocells –animals de sang calenta amb els quals és més fàcil identificar-se. Hi ha molts estudis científics que demostren la intel·ligència dels animals, la qual cosa ens fa sentir-nos més a prop d'ells, però la genialitat d'un animal no hauria de ser el motiu pel qual volem protegir-lo.

En els seus principis, en *Com podem sanar...* s'evocaven espècies d'insectes (extints) perquè són els *cuirs* del món

animal. Per a la majoria, són éssers abjectes, repugnants i portadors de malalties, conceptes que s'han utilitzat històricament en associació amb els homosexuals. A més, la metamorfosi que experimenten els seus cossos és altament simbòlica de les identitats *cuirs*, perquè demostra que res és fix i immutable. Els insectes són un símbol poderós de totis aquells que estan exclosos de les històries oficials. Sovint s'oblida el fet que molts insectes fan un treball vital en la pol·linització i la descomposició de la matèria orgànica, perquè normalment estan vistos com a plagues, bestioles, una molèstia a eliminar.

La *performance* construeix una realitat alternativa: ens porta des de

la plaça d'un poble fins a la sala de reunions del Banc Mundial. Aquests xicotets actes de micropolítica són un dels seus punts forts, ja que les connexions que es realitzen en aquells moments són cada vegada menys comuns en un món cada vegada més mediatitzat per tecnologies. Aquestes ens allunyen, no sols lis unis dils altris, sinó també del nostre medi ambient, i ens animen a creure que és massa tard per a canviar de paradigma i abraçar la sanació en comptes de la destrucció. És contra el pessimisme i els interessos corporatius que fomenten aquesta apatia on l'art de la *performance* ha d'erigir-se com un espai temporal de llibertat en el qual encara tenim el poder de dir «no», de desafiar i crear alternatives.

Sobre el teixit del món

Julián Valle

*El paisatge es pensa dins de mi;
jo soc la seua consciència.*

Paul Cézanne¹

La vibració de les aparences

Pràcticament des de l'inici de la meua trajectòria he treballat amb materials relacionats amb espais geogràfics molt concrets que no tenien a veure necessàriament amb qüestions relacionades amb les meues experiències vitals. Aquestes, en algun cas, en podrien ser l'origen, però mai es mostraven reflectides en l'obra com a elements de caràcter biogràfic: crec que l'autor, artista, no és l'important. Totes les obres estaven relacionades amb experiències comunes a tothom, i amb les quals es pot identificar un espectador atent.

Des del principi, i més a partir de 1987, vaig començar a utilitzar l'art com a eina de coneixement sobre diferents qüestions relacionades amb la consciència, o l'ànima, la nostra existència en relació amb el fet d'habitar en la

seua dimensió temporal i transcendent. Per a un sojorn poètic, en el qual aquell que mora es converteix en recipient del món que l'envolta.²

Un coneixement intuïtiu, poètic, d'obertura al món, que podem imaginar com a primigeni; amb la pretensió de convertir en objectes visibles allò que podria quedar «tancat en la vida aïllada de cada consciència: la vibració de les aparences de la qual sorgeixen les coses».³

Des de la perspectiva que m'ofereix el pas dels anys, veig una relació molt pròxima entre l'experiència d'aqueix art que pretenia desenvolupar i l'experiència religiosa. I em sembla que continua sent aquesta una constant, i és ara quan soc més conscient d'això. El meu treball ampliava horitzons bevent de diferents fonts: antropologia, etnografia, arqueologia i la història

1. Maurice Merleau-Ponty, *La duda de Cézanne*, Casimiro, Madrid, 2018, p. 47.

2. «El poetizar construye la esencia del habitar. Poetizar y habitar no solo no se excluyen. No, poetizar y habitar, exigiéndose alternativamente el uno al otro, se pertenecen el uno al otro» (Martin Heidegger. «...poéticamente habita el hombre...», en *Conferencias y artículos*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1994, p. 176).

3. Merleau-Ponty en referència a la pintura, els «objectes visibles» de Cézanne. (Ídem).

comparada de les religions. Va ser molt important la lectura de moltes de les obres de Mircea Eliade, J. G. Frazer, C. G. Jung, G. Bachelard, A. Leroi-Gourhan, Gilbert Durand i altres.

L'experiència del paisatge

Hi ha una altra constant des d'aquells primers anys, i és el paisatge. Com he dit, el meu treball estava contextualitzat en espais geogràfics concrets: el territori real o rememorat, pintat o dibuixat, la utilització de materials propis del lloc, la recuperació de tècniques de construcció tradicional (artesanal), la presa de mostres o la utilització de materials trobats per a elaborar-ne uns altres. Tot això com un intent de comprensió profunda d'aquests mateixos processos i materials que sabem carregats de significació en tots els seus aspectes. Però no era una significació que ve des de fora, des de «l'àmbit literari», es pretenia que sorgiren de la mateixa experiència d'interiorització. D'aquesta manera, el resultat era producte d'un procés d'elaboració manual, de descobriment o enllumenament,⁴ moltes vegades llarg i laboriós: un procés que no pot discórrer d'una al-

tra manera. Com va deixar escrit Henri Focillon, les mans són «instrument de la creació i, primer de tot, l'òrgan de coneixement».⁵ Pensar en un art, més com a experiència de coneixement del món que com a «experimentació formal»; aquesta no ha de confondre's amb l'experiència amb les formes de què parlàvem. En el procés manual es palpa la forma, que es «propaga pel món de la imaginació»⁶ i s'obri a noves formes que se signifiquen: com ens diu Focillon: «el signe significa, mentre que la forma se significa».⁷ No es tractava de buscar en repertoris de signes o símbols; i, per això, no era tant identificar el significat d'una cosa concreta com ser conscient que alguna cosa ha eixit a trobar-nos i s'ha produït una obertura en la visió, mitjançant l'art com a «objetge visible».

Hi ha una connexió especial, a través dels segles, entre artistes que han treballat sobre el paisatge. Crec que els que més admire han anat molt més allà del que pot ser entès com a tema. En el cas de la Xina, és molt evident en la pintura sota la influència del taoisme. Trobem que el paisatge és un punt de partida, paradoxalment, per a buidar-se de contingut. És important aquest buidar-se perquè d'ací sorgisca tot. És

4. A aquest «enllumenament» es refereix J. Á. Valente quan parla de la materialització del poema, com veurem més endavant.

5. Henri Focillon, *La vida de las formas y Elogio de la mano*, Xarait Ediciones, Madrid, 1983, p. 76.

6. Id., p.11.

7. Id., p.10.

quelcom que tenen en comú pintors «paisatgistes» d'Orient i d'Occident de diferents èpoques i llocs.⁸

Hi ha un altre aspecte important, i és el buidar-se de si mateix. Al principi, em sembla, que per a una immersió en el paisatge cal deixar aqueixa vestidura a la vora de l'obra. També per una altra qüestió relacionada amb el fet de buidar per a omplir: quan l'artista diposita l'obra –i la dona per conclosa– per a arribar al seu següent terme, en el qual l'obra ix a l'encontre i és acollida per l'espectador juntament amb els seus propis depòsits: amb aquell llim que cadascú posseeix. Així, l'obra podrà ser com un instrument, delicat, sensible a aquell toc. La pretensió de l'artista hauria de ser com l'excel·lència en un lutier: oferir un instrument bell i perfectament afinat.

No tinc massa interès per una mena d'art que dirigeix els seus receptors cap a unes lectures predeterminades, limitades. O que proposa unes atractives lectures críptiques a mida d'un selecte grup d'entesos (*connoisseurs*). He de reconèixer que els artistes contemporanis que admire estan una mica al marge dels corrents avantguardistes amb més visibilitat en el mitjà. A part d'alguns espanyols de la meua genera-

ció, o de la immediata anterior, que no citaré per a no estendre'm, destacaria entre els més pròxims temporalment el pintor nord-americà Andrew Wyeth i l'artista d'origen letó, Vija Celmins. Hi trobe interessos comuns. Com ara –crec que és el cas de tots dos– el fet que l'obra pugui servir per a una comunicació profunda interpersonal. Primer de tot, que siga una cerca que es comparteix amb l'altre. I sense la pretensió, ni l'interès, a ser un element (i menys un agent) de transformació o canvi social: uns treballs amb lectures predeterminades, com dèiem abans.

Sé que hi ha molts artistes que poden explicar el significat del que fan. Jo, després de diverses dècades elaborant obres com a artista, seguisc sense descobrir-ho i sense pretendre-ho fer. No és un fet que em preocupe: amb el temps m'he adonat que probablement em preocuparia si fora al contrari. Reconforta trobar que, les mateixes obres continuen acollint a l'interior quelcom semblant al misteri de les coses. Sentir que hi continuen brollant sensacions, emocions i constel·lacions de significats difícils de determinar i impossibles d'explicar, i que experimente ara com a creador-receptor d'una obra que vaig fer temps enrere:

8. Esta relación queda amplia y detalladamente expuesta por M.ª Teresa González Linaje en su tesis *La pintura de paisaje: del taoísmo chino al romanticismo europeo: paralelismos plásticos y estéticos*, Universidad Complutense de Madrid, Servicio de Publicaciones, Madrid 2005. Se puede consultar esta tesis en acceso abierto en: E-Prints Complutense.

així succeeix quan l'obra roman viva i latent, podríem dir.

Viatges d'exploració

Com comentava abans, en cada obra no establisc un objectiu o trace una direcció. El meu treball és una experiència amb uns resultats imprevisibles, encara que alguna vegada trobe alguns marges, com podrien ser les circumstàncies materials o temporals. En el cas d'aquestes xicotetes escultures en ceràmica, i el de la gran peça de vímet i bonyigues (també altres obres: pintures i dibuixos), estan en relació amb visites a llocs relacionats amb l'edifici rupestre: ermitoris, necròpolis, i habitacles amb una funció sense determinar. La major part d'aquests construïts en l'alta edat mitjana a Espanya, a l'altiplà nord. He modelat també objectes que podrien haver format part d'aquests llocs, i altres que els miniaturitzen, o els recreen; es podria pensar que alguns d'aquests són maquetes. En el cas del que semblen ser espais eremítics miniaturitzats, en fer-los pensava a reproduir una espècie de pell interior d'aquests llocs. I en construir-los, és evident que hi ha una relació formal amb els nostres propis espais interiors: crani, estómac, úter.⁹ No resulta estrany trobar aquests paral·lelismes

amb espais d'habitar en altres escales: la casa sempre ha estat relacionada amb aquests. Com deia abans, preferisc submergir-me en l'obra des del principi, i les anàlisis venen després: la distància respecte al treball em permet la seua observació, com ho faria un entomòleg amb una espècie d'insecte (l'obra) com a espècie rara i desconeguda d'hàbits nocturns.

El meu treball sobre aquest paisatge va ser una espècie de breu viatge d'exploració del territori: conèixer els llocs a través d'un material divers però, paradoxalment, com si fora un reconèixer. I sovint sol ser el dibuix el que em permet un altre tipus de relació amb l'espai geogràfic i tot allò que conté i que li dona forma. Amb aquest reconeixement de la pell i l'esquelet va començar el procés de creació d'aquesta sèrie de xicotetes obres, acompanyades d'altres materials: per exemple, la representació de l'espai en la cartografia o la toponímia. Aquesta podria ser la part del procés més visible. Tot això no ho considere un treball previ; forma part d'aquest procés de reconeixement fins a arribar a la destil·lació de tot aquest material heterogeni ja convertit en obra, en objecte visible.

9. Des del sepulcre, fins al ventre matern, la cavitat «si de la terra, calze, caverna-casa», Gilbert Durand ens parla d'aquestes fenomenologies de la casa tractades també per Bachelard: Gilbert Durand, *Las estructuras antropológicas de lo imaginario*, Taurus Ediciones, Madrid, 1982, pp. 229-236.

El misteri de les coses

El veritablement important és l'experiència que ens ofereix la realització d'una obra. Participar d'aquest subtil ingredient de la creació que sembla tindre alguna cosa a veure aqueix aparèixer-se de l'obra que participa del misteri de les coses. És un art que deixa fluir l'obra, que no té objectius. Res a veure amb la idea de projecte, amb uns temes i objectius concrets i procediments presos d'altres disciplines. No és aquesta la via que m'interessa explorar, preferisc prendre la de la creació com un enlluernament davant un fluir.

Els assajos del poeta José Ángel Valente han sigut –per a mi– molt reveladors respecte al procés, a l'origen, i a la relació de l'obra amb el creador i el que aquesta ofereix a qui l'acull per a si. Recordem les seues paraules: «la poesia no s'escriu, s'il·lumina». I això és aplicable també a la nostra pràctica artística plàstica. Il·luminem i tante-

gem en aquest camí que és el procés d'elaboració d'una obra. En el poema, com en el cas de la pintura, es podria estar en aqueix fil a penes visible: «entre entendre i l'inintel·ligible, entre dir i l'indicible, entre l'extinció de la imatge i la plenitud de la visió».¹⁰

M'agradaria acabar amb una de les joies depositades en els *Cuentos del reino secreto* de José María Merino, el titulat Valle del Silencio.¹¹

El protagonista pelegrina a un cert lloc buscant com assaciar la seua set de plenitud. Només ho va aconseguir en introduir-se allí en un nínxol, en una cova. Sap que si repeteix aquesta comunió morirà. Així i tot, tria aquesta fusió material i espiritual amb el tel·lúric i còsmic del lloc:

**«Així, lentament, el meu
tacte anava expandint-se
entre la mateixa
substància de la roca».**

10. José Ángel Valente, *Variaciones sobre el pájaro y la red precedido de La piedra y el centro*, Tusquets Editores, Barcelona, 1991, p. 75.

11. Precisament en un lloc amb aquest mateix nom, en el més recòndit de les muntanyes Aquilans, es va retirar en el segle x Genadi d'Astorga, sant i eremita.

Llavors

María Glez

«Són els xicotets moments els que ens fan perdurables i especials, ací és on naixen les connexions emocionals».

Ilse Crawford

Desbordaments, vores, marges, espais habitables, habitants, conversa, persones que van, venen i donen ús al seu entorn, això és per a mi un espai rural. L'espera, l'escolta activa i la curiositat, és el que fa a Paraisu Rural i les seues pràctiques entendre, cohabitar i procurar el comú amb el món rural en el qual ens desenvolupem. Som persones dins d'un col·lectiu, som els nostres cossos, el que mengem, i el nostre entorn. I, com a persones, donem lloc a unions i desunions amb els territoris en què ens trobem. Veure, olorar, tocar i sentir els espais, per a preservar la naturalesa en el seu entorn.

Com a membre d'un col·lectiu que cohabita en l'àmbit rural, em considere un pont entre la contemporaneïtat i les tradicions. Moltes de les persones que conformaven el col·lectiu inicial de Paraisu Rural eren, som, nadius urbanites que mantenim vincles amb els pobles i els llogarets. Alguns hi van créixer allà, altres encara hi formem part per unions familiars. Per això, valorem pre-

servar el seu coneixement per a visibilitzar la realitat amb l'empoderament del medi rural, a través d'experiències vivencials.

Quan l'equip d'AVAN/01, Espais rurals de recerca contemporània, va proposar a Paraisu Rural el desenvolupament d'un projecte conjunt a Castelló, va fer considerar en un primer lloc, que era el diàleg amb les persones, les terres i la dedicació als seus cultius el nexa d'unió entre els territoris rurals d'Astúries i Castelló. I, en un entorn més íntim, els habitants i els seus quefers locals, aquests nodes, elements i materials essencials amb els quals s'havia d'iniciar l'escolta activa a Viver, Castelló. En paraules de María Montesinos: «Ampliar els espais d'acció cap a àmbits aparentment menys culturals com ara l'alimentació o la salut, per exemple. Produir un aliment és ja un fet cultural».

Amb tals premisses geogràfiques, entre nord i est; demogràfiques, llo-

garets o barris en els quals viuen 10 i/o 15 habitants pròxims a la mar i un poble en una vall de muntanya amb 1.661 habitants; voltat de reminiscències històriques i sociològiques, de pobles cèltics, vikings i fenicis, em vaig preguntar, quins serien els nexes d'unió?, de quina manera es consolidarien les aliances?, quines són les persones que procuren, transmetien o transmeten, les cures als territoris? I, repensant des de les pràctiques agropecuàries i culturals, com ens ajudaran a empoderar les persones i el medi on viuen?, com d'imprescindibles són aquestes pràctiques per a produir productes de felicitat interior bruta?

Peter Linebaugh i David Bollier afirmen que «Parlar del procomú implica legitimar aquesta coproducció social com una activitat constructiva i satisfactòria. També comporta qüestionar l'ordre social i les relacions que impliquen els drets de propietat privada».

Aquesta citació, des de l'últim capítol de «Pensar desde los comunes», em resulta essencial per a desenvolupar qualsevol projecte de vida: constructiu i satisfactori. En la meua opinió, introdueixen el sentir de la terra, l'entorn, i la forma de cocrear entre les persones d'una manera oberta, orgànica com la naturalesa, els seus cicles, i els territoris. En aquest cas entre Viver, Castelló, i Vallinaoscura, Astúries.

EL PROCOMÚ ES:

Un sistema social per a la gestió sostenible dels recursos, que protegeix els valors compartits per una comunitat i la seua identitat

L'escolta és el primer moment d'un projecte amb els territoris, i la trobada a Viver a principis de juny. Unificar sis persones de diversos àmbits ens va acostar a promoure el contacte amb la cooperativa local que estava realitzant un procés d'investigació per a produir la denominació d'origen del fesol del confit de Viver, amb la Universitat Politècnica de València. Va ser ací, en el moment de sentir i l'acció de l'escolta, el que va fomentar el projecte ideat amb aquest territori, el primer nexa del qual era un fruit de la terra, el *fesol* en valencià i *faba* en asturià, atès que en tots dos territoris germinen. Amb posterioritat, el diàleg amb els mediadors locals, les persones de la institució de l'ajuntament i els membres de la cooperativa amb l'equip d'Avan Espais, va donar lloc a les converses per a comprendre el poble, els seus cultius, la feina de casa comunals, i el caràcter usual de les persones que calia preservar mitjançant la realització del projecte.

Iniciar una mediació en el medi rural comporta l'escolta prèvia activa del lloc en el qual ens emplacem i una documentació prèvia d'aquest. Viver va requerir un acostament inicial i pràctica de camp en el mateix territori. Conèixer les persones que hi viuen, escoltar les seues necessitats i les seues sensibilitats, olorar i tocar les seues terres, percebre i sentir la inclinació o rebuig a aquestes. Visualitzar les vores i marges on succeeixen les coses comporta la cerca de la part humana i social amb la qual forjar els fonaments del «Cant a la faba», títol del projecte on parlar del procomú *in situ*.

En la seu de la cooperativa, i en el passeig pels seus terrenys, vam veure els brots germinats de les fesoleres més fructíferes en aquestes terres, testades i catalogades de manera prèvia, en els tastos de la qual posseïen noms numerats: «AVAN01», entre d'altres. I van ser aquests brots, i pa d'arrels, en línia que s'enfilaven per canyes, els seleccionats entre desenes d'altres territoris, on es va trobar la llavor per a una millor producció a Viver d'una espècie de fesol. Fesol, que va resultar ser la *faba* redona asturiana. Semblava que la llavor fomentava el projecte i, la conversa amb les persones la cohesió d'aquest entre Astúries i Castelló, on també les hipòtesis, i investigació prèvia de l'orografia de Viver, condicions tèrmiques i possibles pH de les seues terres, van resultar semblants a les de la Vall de Boigues, a Astúries, lloc també ric

en avencs, de terres àcides i en el qual existeix ja una DOP de la *faba* asturiana i de la sidra a Villaviciosa, comarca a la qual es pertany. La dialèctica va continuar en les fonts de Viver, on sorgeix un passeig. En aqueix lloc cohabitaven aigües saludables, una «biblionevera», o biblioteca en una nevera, entre arbres, plantes, taules i cadires d'un espai públic en ús. Passeig que acaba, de nou al poble, compartint el coneixement de les tradicions orals locals. Ací sorgeix la cultura en forma de música i amb les cançons locals. S'inicia, llavors, la cerca amb persones autòctones d'aquells coneixements a extingir que encara prevalen en persones que procuren serveis de felicitat bruta a través del cant, ja que les labors rurals solen, solien, anar acompanyades de jotes, i cançoners populars. Sense aprofundir en la temàtica variada de crítica, reconeixement o, sornegueria en les quals es contextualitzaven.

La primera estada a Viver va donar lloc a una entesa i empaties comunes. I aquestes, a l'intercanvi dels seus productes: els fesols de cadascun dels territoris. Com es feia abans i es fa encara als pobles. Es comparteixen així les idees, el projecte i la necessitat d'una experiència vivencial, on sorgeix la proposta de cuinar i «menjar-se» Viver en la pràctica comuna, que es materialitzaria en la setmana de convivència i desenvolupament del projecte a l'octubre.

Un sistema d'autoorganització a través del qual les comunitats gestionen recursos (tant renovables com no renovables) amb escassa o nul·la dependència de l'Estat i del mercat.

El treball, de nou de camp, es desenvolupa ara a Astúries. Són els llocs, i els no llocs de la germinació d'aquests fesols, juntament amb la investigació dels processos de plantat, germinat, i recol·lecció, el que fomenta l'acostament als mateixos habitants locals de la Vall de Boiges. I s'investiga amb ells quina és la forma més òptima de fer germinar el fesol, o la *faba* a Astúries. Per a olorar-les i sentir-les, en la sembra local asturiana i generar un producte per a compartir.

La memòria activa dels habitants fa coexistir els materials mutus, traslladar el coneixement de com es planta en aquest territori i preservar-lo per a l'obtenció d'un resultat òptim. Amb la finalitat de les seues funcions naturals: un dinar en comú que facilitarà tancar el cercle de la producció natural dels fesols i de la peça artística, un dinar en el qual es generen sinergies i sorgeixen els fruits dels processos de cada territori.

El procomú, no tindria sentit sense establir aquests vincles en les experiències amb els territoris, amb les seues gents i les pràctiques (artístiques o agropecuàries) que s'hi realitzen. I, es repeteix en la mediació de «Cant a la *faba*», projecte on es produeix una cerca activa dels cants que acompanyen les labors pròpies de la recol·lecció agrícola en el medi rural d'Astúries. Amb la qual es genera la peça audiovisual de la instal·lació on, Covadonga, veïna del poble de Vallinaoscura entona una cançó des de la casa on conviu amb el seu company Alberto, al poble.

Així, el manteniment mínim d'un llegum, procura el germinat d'una peça artística, la pràctica estètica, la intervenció social i la coparticipació de dos territoris. La selecció dels materials, els fesols facilitats per la cooperativa de Viver, com a excedents, fa que es repense el concepte de l'efímer en plantar-les. Com efímer és el cant que es realitza en la producció d'aquell fesol: intercanviar les llavors, sembrar, germinar, produir, recol·lectar i cuinar. Serà l'acte entorn d'un dinar, en el qual olorar i assaborir les experiències viscudes, la reflexió amb passió de les pràctiques desenvolupades, i on es transfereix coneixement de les quatre jornades de convivència que es van dur a terme en la primera edició d'AVAN 01.

«La riquesa que heretem o creem junts i que ha d'arribar intacta o ampliada als nostres fills. Aquesta riquesa col·lectiva inclou els dons de la naturalesa, la infraestructura urbana, les obres culturals, les tradicions i el saber

La convivència, en les jornades finals d'aquest projecte comú, «Cant a la *faba*», es van dur a terme en AVAN01, de l'1 al 3 d'octubre. Allí es va traslladar el procés d'un projecte entre territoris, la força de la creació cultural i la prospecció personal. I es consolida en nous diàlegs entre persones, una instal·lació audiovisual específica, la restauració gastronòmica, i l'escolta de cançons i tradició oral de Viver, gràcies a un equip creador, mediadors, habitants i les relacions humanes.

Per això, el camp es torna en llocs on invertir o convertir un producte i projecte, que reverteix a gaudir després de jornades intenses, treball, praxi, i tàctiques d'una forma humana. Sense velocitat. Per a crear un lloc apropiat i moments que valguen la pena. Llocs en els quals construir comunitat ens fa ser més humans, més sensibles, gaudir amb les persones, del temps, empoderar el que és xicotet, un fesol, que es pot traslladar a la realització d'un comú, dinars. I aquestes unifiquen persones, de procedències dispars en territoris, que fan convergir famílies, formen cooperatives, i es contribueix a una millor qualitat de vida. D'aquesta manera, l'estètica perdura en la convivència.

«Un sector de l'economia (i de la vida!) que genera valor de maneres que sovint donem per descomptat, i que tant el mercat com l'Estat moltes vegades posa en perill

Desbordaments de les pràctiques artístiques des de la vida en un entorn rural

---

Mutur Beltz

Després de vint-i-quatre mudances, d'anar d'ací cap allà fent i desfent el que em venia de gust, de sobte, per decisió pròpia, visc al món rural, a la vall de Karrantza (Biscaia). He d'admetre que al principi em va costar molt... La meua idea inicial era mantenir l'antiga habitació de lloguer a la ciutat, però, per circumstàncies de la vida, no va poder ser [...] Així i tot, he d'admetre que imagine un futur en què recupere aquest petit espai a l'urbs. M'ho demanen el cos i la ment. M'he format en belles arts, caminant per l'asfalt, d'inauguració en inauguració, cinema, concerts, bars, i molta vida social.

He de reconèixer que un dels inconvenients que he tingut a l'hora d'adaptar-me al meu domicili és que no conduïsc. Sí, sí..., viure al món rural i no conduir és com viure en confinament. Tot i que tinc carnet, no l'he usat mai. Soc conscient que, si algun dia volia conduir, hauria d'anar al psicòleg abans que a l'autoescola. De petita, ma casa, la

casa dels meus pares, era camp; ara hi ha una autovia i molts veïns que no saluden. Per on ara passen cotxes abans hi havia un riu. El van ficar en un tub. Abans, hi havia formigues a l'estiu, la meua gata portava ratolins, les cabres passaven de vesprada i els gossos udolaven a la nit. Ara, les finestres estan sempre tancades. Cada vegada que m'he posat davant d'un volant he recordat el plor, el dolor i l'odi generat cap als cotxes d'aquella xiqueta de deu anys que aguaitava des de la finestra i observava com el seu món s'afonava.

Tal vegada la vall de Karrantza m'ha tornat una mica d'aquest món. I vaig ser conscient d'això aquell mes de març de 2020, quan la pandèmia va assolar les nostres llars. I em vaig sentir la dona més afortunada per tenir una horta, i alhora una puta privilegiada, per dir-ho clar i ras. Em vaig adonar que aquella idea que teníem Joseba i jo de deixar la ciutat i anar-nos-en a viure al camp no havia sigut tan forassenyada.

És cert que ja abans de venir a viure a Karrantza la meua vinculació cap a aquesta i les seues gents estava íntimament relacionada amb el que denomi-
nem *gestió cultural*, amb l'organització d'«Artzai Topaketa.¹ Encuentro artístico agropastoril» i la «Residencia artística del buen vivir».² I aquesta labor és la que em dona alè i la que dona sentit al fet de viure ací. És una altra manera de tornar a aquesta vida d'inauguracions, cinema, concerts... Jo no sé com ha d'estar la lluna per a podar una poma, ni com tenen el braguer les ovelles quan van a parir. Però crec que puc aportar moltes altres coses a la vall de Karrantza, d'acord amb la meua formació i vocació per les belles arts.

Sí, sí..., és molt guai. Però la festa sempre és a casa. [...]

I per què us conte tot açò? Perquè quan em va telefonar Rafa Tormo per a convidar-me a formar part d'AVAN/01: «Sembrar mons» no era conscient d'allò que anava a aportar a la meua persona.

A l'interior d'un autobús, d'inauguració en inauguració, envoltada de gent (i un gos) que a mesura que coneixia podria definir com a amics a qui no havia tingut el gust de conèixer fins llavors; per l'afinitat de temes, gustos, motivacions,

interessos i formes de vida. Un grup heterogeni d'éssers representants de la ressonància d'aquestes noves ruralitats.

Va ser molt enriquidor viure altres festes i conèixer-ne la narració d'altres per part dels seus protagonistes.

De tornada a casa vaig entendre que aquesta xarxa de persones havia canviat la manera de sentir el meu aïllament pel fet de viure al món rural i treballar en l'art.

Pense que la iniciativa AVAN/01 és un gran exemple a seguir, una formació vivencial no sols per als artistes forans que vam tenir la sort de ser convidats sinó per a totes les persones autòctones del Forcall, Vilafranca, Sant Mateu, Vilanova d'Alcolea i Viver que es van trobar en aquell viatge d'autobús: tots aquells joves, tècnics de cultura, artistes altruistes com ara Paquita, etc., crec que aquesta xarxa cultural generada entre municipis d'una comarca és molt necessària i inspiradora. L'art és necessari per a la revolució rural que aquest món necessita. Poques coses s'aconsegueixen en solitari, junts tot és millor.

Gràcies.

Ara, us contaré en què consisteix la meua festa.

1. Per a més informació, consulta: <https://muturbeltz.com/artzai-topaketa-agropastoril/>.

2. Per a més informació, consulta: <https://muturbeltz.com/residencia-artistica-del-buen-vivir/>.

«Repensar el caseriu des de l'experiència creativa»

Curiosament, tot el treball de recerca i sensibilització portat a terme des de Mutur Beltz transcorria com un procés paral·lel i en certa manera tangent a la redacció de la tesi doctoral (Siles, 2017). Però a mesura que avançàvem ens vam adonar que estaven íntimament relacionades, ja que moltes de les tasques abordades des de Mutur Beltz van permetre reflexionar sobre el canvi de paradigma en les relacions entre art i folklore, culte i popular, urbà i rural, civilitzat i primitiu, etc. Enfrontaments binaris relacionats, en certa manera, amb els valors i sabers que van inspirar el corrent il·lustrat i el Romanticisme, tots dos principis actius dels moviments nacionalistes de l'edat contemporània a Occident.

Aquesta mirada romàntica i estancada cap al terror va nàixer com a resposta a l'amenaça de la desaparició del llegat cultural que imposava la industrialització en el marc d'un nou model de societat marcada per la cultura urbana. Paradoxalment, avui dia, en alguns casos, la proliferació de l'ús del folklore es troba més prompte en una línia subversiva i reaccionària. En aquest sentit, Luis Díaz G. Viana, en el seu llibre *El regreso de los lobos*, sosté la capacitat creadora de la gent enfront de la

temible globalització homogeneïtzant, i proposa com a subjecte d'estudi ese otro folklore, que tiene que ver con la capacidad de crear [...]. La cultura popular como estrategia –también– para escapar de las imposiciones, para seguir haciendo “lo que nos da la gana”, para engañar las normas de lo establecido. Se trata de esa vaga pero cierta posibilidad que tenemos todos de resistir e inventar. (Díaz G. Viana, 2003, p. 133).

Una vegada arribats a aquest punt, ens preguntem de quina manera abordem l'ens folklòric en els diferents projectes artístics, personals, analitzats en el transcurs d'aquesta recerca doctoral. En cadascuna de les peces el nostre ús va estar dirigit exclusivament a les mateixes necessitats artístiques, sense intenció de contribuir en cap moment al context sociocultural de què formen part. En canvi, en aquella nova aventura que tenia lloc cap al 2015 –Mutur Beltz– al voltant del món oví, afrontem l'execució des d'una perspectiva més àmplia, amb el propòsit de contribuir de ple a l'hàbitat a què pertany i li atorga sentit, en el sentit moral del terme *economia*, del grec *oikos nomos*, 'la norma que regeix la casa'. Començant per prendre la decisió de desplaçar-nos al seu entorn, a Karrantza. Per a passar a ser –per sort o per desgràcia– el que anomenen *neorurals*.

A partir de l'okupació de la casa familiar com a centre d'operacions, amb la nostra antiga vida (material) emmagatzemada en caixes, sense pretensió i amb el compromís de relleu generacional, prenem com a idea «Repensar el caseriu des de l'experiència creativa». Podem afirmar, després de cinc anys, que la vida al nostre caseriu –com als d'antigament– no té horaris. La forta unió amb la naturalesa estableix els ritmes i temps de treball. Les estacions de l'any indiquen els quefers de l'horta, la sidra, el munyiment, l'esquilada, l'herba, etc., com també les labors de la casa i la criança de la nostra filla. I a totes aquestes tasques afegim les que corresponen a les nostres altres vides de Joseba, professor-activista, i Laurita, artista-investigadora³ i, a més, sumem la conjunció de les nostres passions i afegim a la llista més i més faena que ressona en dos vocables: Mutur Beltz. Així, ara com ara, el que ens advertien respecte de la vida al camp es confirma: molta faena i poc remunerada. I és que hem ajuntat dos oficis una mica feliços: una artista i un pastor, encara que sembla que no tenen molt en comú... En les últimes dècades, segons narra Antonio Viñas, «s'ha transitat d'una economia de subsistència a haver de ser empresari, i en això hi ha

un desnivell esgarriós. Les poblacions assumeixen que el camp no funciona, però tenen molta capacitat de generar ocupació. El treball, o te l'inventes com fa l'artista o estàs perdut. Això està relacionat amb l'emprenedoria [...]» (Viñas, 2018). En aquest sentit, en paraules d'Arantza Lauzirika: el colectivo Muturbeltz⁴ lo forman quienes denominaríamos *ekintzaileak* (la traducció en euskera de 'emprendedores'), sin embargo, poco o nada tiene que ver con la idea neoliberal de emprendimiento entendida como un sujeto económico creador de una nueva empresa, sino como un colectivo productor de capital simbólico, y sobre todo de capital relacional (de comunidad), como es su caso. En su caso, *ekintzaileak* se traduce como 'activistas' o 'activadores' [...] que ponen en marcha acciones que desencadenan reacciones que, a su vez, desencadenan nuevas acciones». (Lauzirika, 2018).

D'acord, tot això sona molt bonic, però heu d'estar preguntant-vos com s'ha sustentat tot això, aleshores. Si obviam la nostra autoexplotació, cal esmentar de nou que l'ocupació de la casa familiar ens permet viure, ara com ara, sense lloguer o hipoteca; més el sou mensual de Joseba com a profes-

3. Pots conèixer tota aquesta sèrie de projectes artístics en la web personal de Laurita Siles: www.folklorenomada.com.

4. Per a més informació: www.muturbeltz.com.

sor interí en secundària. Aquests són els secrets fonamentals. Després n'hi ha d'altres, com ara l'encertada (o no) adequació en formes jurídiques de la idea romàntica d'anar-nos-en a viure al camp i desenvolupar un projecte polític, artístic, ramader, social, cultural... L'any 2016 ens vam constituir com una associació cultural sense ànim de lucre. Això ens va permetre començar una marxa pausada en aquesta agonitzant classificació d'ajudes públiques destinades a les arts plàstiques –Govern Basc i Diputació de Biscaia–. El germen de l'associació sorgeix el 2017 en la nostra «*Residencia artística del buen vivir*» anual.

Des d'aquella primera edició, gestionada amb els nostres recursos i gràcies a molts favors, hem après durant el camí. En aquest sentit, el que crida l'atenció d'aquesta residència artística és que no sorgeix des d'un espai físic concret. És a dir, tret del primer any, els artistes dormen en un dels tres allotjaments que tenim al nostre barri (hotel-casa rural), gaudeixen d'una dieta de productes locals en la majoria dels casos, i les menjades es reparteixen pels diferents restaurants, la qual cosa genera una economia circular a la vall. D'altra banda, tant les jornades de portes obertes com les exposicions es porten a terme en espais públics cedits per

l'Ajuntament de Karrantza. Però, malgrat l'esforç i temps invertits, el nostre bon viure es presenta cada any mentre penja d'un fil, en espera de la resolució de les subvencions, i aquest suspens es converteix en un mal viure. En aquest sentit, ressonen les paraules de Maira Bueno, Afri, la pastora antisubvencions, entorn de «la no rentabilidad del agrogocio frente a la agroecología»:

«Nuestro proyecto tiene la particularidad de que lo hicimos según nuestras posibilidades económicas, acorde con los valores que nos llaman y el tamaño de lo que podíamos gestionar a largo plazo sin subvenciones. [...] Desde que me metí en el mundo de la ganadería, en todos los cursos oficiales me han repetido que el sistema de producción industrial es muy rentable y que esa es la razón por la que se ha adueñado del mercado. En cambio, nos dicen que los proyectos pequeños, artesanales o agroecológicos son básicamente una utopía económica que no puede competir con el modelo industrial» (Bueno, 2020).

En relació amb tot això, recordem les reflexions que ens va deixar Aitor Saraiba, després del seu pas per Karrantza, sobre com veu l'entramat món de l'art basc actual, que posaven sobre la taula la idea que els artistes

---

5. Ondo Bizi Arte egonaldia – Residencia artística del buen vivir. Per a més informació: <https://muturbeltz.com/residencia-artistica-del-buen-vivir/>.

bascos senten el dret de rebre subvencions. No obstant això, ens contava que ell, des de Madrid, no ha rebut mai cap ajuda, i ens relatava que una de les seues estratègies consisteix a buscar-se la vida venent obres a preus assequibles en línia, sense intermediaris..., venda directa.

Ara bé, després d'aquest poti-poti d'idees i citacions ens atrevim a plantejar la confrontació de l'entramat de les subvencions culturals basques amb què se sustenten les grans explotacions ramaderes industrials que alimenten i utilitzen els animals com més de pressa millor i sota qualsevol condició per a maximitzar els beneficis. I si aquest fora el cas..., quin tipus de cultura generem?, quin tipus d'artistes som?

Finalment, és pertinent que conte també que des de l'any 2017 comprem la llana a la majoria dels pastors de la vall. D'aquesta manera, disminuïm l'impacte mediambiental en l'entorn local, ja que actualment la llana es tracta com a residu. Posteriorment, hem aconseguit rentar, cardar, filar i teixir a escala industrial. La llana d'ovella *karrantzana* no s'havia treballat mai abans industrialment, per la qual cosa és un producte nou en el mercat i, sobretot, el nostre treball és un fet històric: en economia circular des de l'art!, en desenvolupament local. Un clar exemple d'estratègies d'innovació

cultural i social des de la pràctica cultural, ja que tot el capital recaptat per l'associació Mutur Beltz a partir del nostre ardu treball en l'organització en esdeveniments culturals i en la creació d'exposicions, tallers, xarrades, etc., s'ha invertit íntegrament en la recerca sobre la llana basca: viatges a safaretjos, filatures, pagament als pastors per la llana, etc. No és fins a la fi de 2020 –en plena pandèmia– quan Laurita decideix donar-se d'alta com a empresària individual (en tres epígrafs diferents) i crear Mutur Beltz-*sorgin baserria*, des d'on gestiona el seu treball creatiu personal i les labors de recerca al voltant de la llana basca i producció de la marca comercial Mutur Beltz.

Ai, ama, com de complex que és això de ser artista-mare euskalandalusa des del llunyà oest de la Bascònia!: Karrantza, la perifèria de les perifèries. Estar present al cor bilbaí d'esdeveniments i inauguracions òbviament és impossible, i ser un pastor amb una raça d'ovelles en perill d'extinció, neorural i oriünd de Karrantza que s'enfronta a les prolíferes explotacions intensives..., no és una tasca fàcil. Afegim a això també els impediments per a accedir a la terra, per a assumir els alts preus en el CAV i per la corroïda màfia de les pastures comunals a la comarca. Tot i els obstacles, ens trobem immersos en una explotació ramadera insòlita a Euskal Herria que circula pels tres sec-

tors en què es divideixen les activitats econòmiques: som pastors, llaners i artistes, i transformem la nostra llana des de l'esquilada fins al disseny i la creació tèxtil. Però sincerament, després de tant de pessimisme, m'agradaria dir que som feliços i afortunats de poder

fer el que ens agrada gràcies al suport incondicional de les nostres famílies i que, realment, la veritable dificultat d'habitar un entorn rural avui es troba en l'escassetat de serveis sanitaris, de transport, etc. Continuarem treballant per les nostres Lurs (filla i terra).

El brodat com a procés de sanació personal i col·lectiva

María Alcaraz Frasset

Aproximació a l'acte social de brodar

El brodat com a pràctica artística sempre ha sigut considerat un art menor, en contraposició a la pintura o l'escultura, hereves de l'art en majúscula. Malgrat tractar-se d'una tècnica que requereix molta cura i haver aparegut en totes les cultures i civilitzacions ja des de l'antiga Grècia, la seua classificació com a artesanía mostra la jerarquització de l'art, dominat des de sempre per homes. Aquest menyspreu acadèmic, econòmic i social és degut a la vinculació del brodat amb el món femení, ja que s'ha fet servir com una eina d'opressió cap a les dones. Per tots és conegut que les dones al món de l'art sempre han sigut vistes com a imatges per representar o com a muses inspiradores, sempre mantenint un paper passiu i poques vegades com a subjectes actius en el procés de creació. I és que l'art ha estat vinculat al talent i l'artesanía a l'habilitat tècnica, i és ací on es troba la diferència que s'ha volgut marcar

històricament entre homes i dones dins del món de l'art.

Un altre fet fonamental per a aquesta diferenciació és l'estatus social i el lloc on es desenvolupa. Brodar a casa, i en especial brodar per a l'àmbit familiar, situa el brodat com un art domèstic i també com una manera de contenir les dones dins de la llar familiar teixint aixovars i altres peces de roba per al dot. Cosir dins de l'esfera privada dota el brodat d'un caràcter íntim i domèstic –en contraposició a l'art, que es mou en l'esfera pública– i aquesta privacitat està associada a la família i a la llar i, per tant, a la domesticació, la dominació i la submissió.

A més a més, saber brodar s'ha considerat com una de les qualitats que havia de tenir una dona de bé, i per això l'expressió «a l'olor del dot acudeix el ninot», que tantes vegades hem escoltat a les nostres iaies. Una expressió que ens col·loca com a dones en el lloc de l'alteritat, de crear per als altres i no per a nosaltres mateixes.

Aquest caràcter repressiu que tantes generacions de dones han vist en el brodat va provocar, però, un fenomen de sororitat en temps en què aquesta paraula ni tan sols apareixia en els diccionaris. Ajuntar-se per a brodar permetia a les dones de diferents generacions, mestres i aprenentes, compartir vivències sobre l'experiència íntima de ser dona en tots els vessants: núvia, muller, mare, filla i tantes altres maneres d'habitar un cos de dona. Aprendre i ensenyar a brodar de vegades era un fet generacional transmès de mares a filles. En altres ocasions, especialment en el cas de les filles de famílies acabalades, es brodava en tallers improvisats a les cases i això permetia a les ensenyants traure un jornal. En qualsevol cas, brodar comportava fer rogle, compartir, aprendre. Entre botons i puntades es teixien confidències, i en algun moment de la història fins i tot una revolta sufragista.

I és que poc s'ha parlat al llarg de la història dels moviments socials vinculats al brodat i de com aquest ha tingut una funció política, bé pel sentit narratiu del brodat en si mateix, de la col·lectivitat de brodar juntes, o pel fet de ser una feina amb un cert component terapèutic. Molts són els col·lectius de dones que s'han unit per a brodar contra la violència i l'opressió. Casos significatius com ara els mocadors blancs de Madres de

la Plaza de Mayo a l'Argentina o Las Arpilleristas de Xile, que van expressar la seua denúncia contra la dictadura a través del brodat, són alguns exemples dels molts que hi podem trobar.

Però, per a contar històries amb fil i agulla no sempre calen grans revoltes, sinó revoltes íntimes i personals; per això, són moltes les artistes contemporànies que han utilitzat les diferents tècniques tèxtils per a les seues obres. Per sort, cada vegada en són més les que han volgut recuperar el brodat per a tornar als orígens, honorar les dones de la família o senzillament ressignificar l'acte de brodar com un procés etnogràfic personal. Així doncs, no és estrany trobar peces d'art tèxtil als museus.

Sobre l'herència familiar del brodat

La meua experiència personal amb el brodat comença d'una manera casual, després de l'experiència viscuda a Castelló durant la jornada AVAN01, i descobrisc que de casual, no en tenia res.

Vaig nàixer en una família de dones, un matriarcat en tota regla que ha marcat des de sempre la meua existència i la meua manera d'estar i entendre el món. Des de ben xicoteta he vist totes les dones de la família amb una agulla a la

mà. L'àvia, la mare, les ties, les cosines. Cadascuna amb tècniques diferents: ganxet, punt de creu, vainiques, jerseis de llana i, no cal dir-ho, brodat. Sincerament, mai m'havia interessat res del que feien; ho considerava coses de gent major, herències que com a adolescent mirava de reüll. Però hi havia una cosa que sí que em cridava l'atenció: el sentit col·lectiu i familiar de cosir juntes. I això que mai han cosit per a elles, sempre ho han fet per als altres.

Recorde moltes vesprades d'estiu, al pati de casa, totes assegudes en rogle, envoltades de caps de galetes plenes de fils de colors: «Dona'm les tisores, bonica», «Reina, passa'm el fil per l'agulla que la tia no s'hi veu», «Enrotlla'm la bobina, vols?». Aquella era tota la meua aportació. Recorde l'interès i la seua insistència perquè jo agafara l'agulla i fera alguna cosa, però aquella manera de punxar-me sempre tenia l'efecte contrari. «Ella és més de pinzell que d'agulla», els deia ma mare perquè em deixaren en pau. I això és el que jo pensava també, i com d'equivocada que estava!

M'agradava veure-les cosir, brodar, fer calça..., però sobretot m'agradava escoltar les històries que contaven. Sempre començaven amb un «Us recordeu quan la mare...», i llavors començaven les batalletes i els riures. Amb el temps veig molt clarament

que, per a elles, seure a cosir juntes era i és la manera de mantenir viva la memòria de la mare, de recordar les experiències de la infantesa i de no oblidar qui són i d'on venen. I aquest és el poder terapèutic de cosir col·lectivament. De teixir històries, de posar fil a l'agulla quan toca i mantenir-se unides com una teranyina indestructible de presències i empremtes familiars.

Quasi trenta anys després d'aquelles vesprades d'estiu, i en ple procés creatiu, vaig decidir agafar l'agulla i posar-me a brodar. Ho vaig fer en la més estricta clandestinitat. A la por de ser descoberta fent una cosa totalment desconeguda i de què tant havia renegat s'unia la por de ser jutjada pel gran tribunal d'expertes en matèria tèxtil. Em va sorprendre que resultat fora millor del que em pensava, i va passar amb èxit el judici del tribunal. El brodat era un retrat de la tia Rosa que s'unia a un cor anatòmic amb uns fils que li penjaven del rostre. Jo mai havia tingut una gran relació amb la meua tia Rosa; de fet, la vaig conèixer quan ella era ja molt gran i va tornar al poble per a viure a la casa familiar, afeblida per l'Alzheimer. En aquell moment, no sabia per què vaig decidir brodar-la a ella i no a una altra dona de la família amb qui tenia una relació més estreta. I és gràcies a l'experiència de l'AVAN01 com va començar el veritable descobriment.

El brodat com a procés sanador

Després d'aquell primer brodat de la tia Rosa no en van venir molts més. Tot i haver-me agradat l'experiència i saber que volia continuar treballant amb tot el que estiguera relacionat amb fils, vaig brodar un úter sobre un antic camisó i poca cosa més. Convençuda del meu artivisme al marge de les institucions, empenyada amb el sistema i pensant que vivia en la resistència. Res més lluny de la realitat. Patia una crisi artística, una sequera de què em va rescatar Rafael Tormo quan un dia em va escriure i em va dir si volia participar en l'AVAN01. Havia vist uns retrats que vaig dibuixar amb la màquina de cosir per al meu projecte «Dolces tortures» i va veure-hi la vinculació amb el seu projecte «Comptar allò incomptable», en què un grup de dones de Vilanova d'Alcolea, un petit poble de Castelló, reinventaven la tradició dels tapets brodats de la festa de Sant Antoni. El fet de trobar un vincle amb aquell projecte em va retornar a les vesprades d'estiu a casa, envoltada de tietes i agulles, i m'imaginava aquelles dones fent el mateix a quilòmetres de la meua casa. Tan lluny i tan prop. La història tornava a l'inici i tancava un cicle que no sabia ni tan sols que existia.

No cal dir que l'experiència va ser brutalment enriquidora. No només

pel grup tan meravellós d'artistes que allà es van congreguar, sinó per la mateixa vivència de poder conèixer les brodadores de Vilanova i que una d'aquestes, anomenada Rosa –casualitat o no–, em deixara un dels seus bastidors de més de cent anys per a impartir la conferència performativa amb Graham Bell Tornado, en què vam parlar de tot mentre ell es movia suaument per la sala i jo anava brodant la paraula *entra*.

Entre aquell grup de gent hi havia Alfredo, a qui vaig preguntar si era artista i, quan em va dir que venia d'acompanyant i que en realitat era parapsicòleg, el cor em va fer un salt. No sé com és que li vaig contar sobre el fet estrany del retrat de la tia Rosa i ell, hàbilment, va començar a fer preguntes i a lligar caps. Qüestions tan òbvies que a mi m'havien passat totalment desapercebudes. A ma mare li diuen Rosa de nom, i és l'única que broda de les seues germanes; a mi em diuen Maria Rosa i, pel que es veu, sembla que no només s'hereta el nom.

La tia Rosa era brodadora, una de les bones. Tant és així que feia classes de brodat a la casa familiar on havia instal·lat el taller. Era la més guapa i graciosa de totes les germanes i curiosament era fadrina, cosa poc habitual a l'època. Les vegades que jo havia sentit a parlar d'ella sempre

anaven acompanyades d'un «pobreta, la tia Rosa», fins que un dia vaig conèixer la història. Tan bonica i tan graciosa era que va patir els abusos sexuals del pare i el germà fins a quedar-se embarassada. Poca cosa se sap o es vol contar d'aquest embaràs, que va acabar en un avortament i un matrimoni forçat quan ja havia complert els trenta amb un ric d'Alcoi, que li va donar una vida plena de brillants i pallisses i cap descendència. Pobreta, la tia Rosa.

Segons Alfredo, aquella herència que m'havia tocat amb el nom havia d'anar acompanyada d'un procés de sanació per poder donar a ella el lloc que mereixia. Em va contar moltes maneres de fer aquesta sanació, però la més viable i la més bonica que vaig trobar era fer-ho a través del brodat. Teixir la seua història per a dignificar la seua memòria. Una tasca tan difícil com excitant.

En acabar AVAN01 vaig tornar a la casa familiar i vaig poder recuperar una sèrie de camisons de fil que s'han acabat convertint en les teles on poder contar la seua història. Al principi, cada puntada era una punyalada al cor. No podia parar de pensar en tot el que havia passat aquella dona, la impotència que devia haver sentit, la incomprensió, el pes familiar, el silenci imposat, la pressió social, el buit i tantes altres coses que no soc capaç d'imaginar. Però, a mesura que el brodat agafava forma em sentia millor, més connectada amb ella. Vaig decidir que si brodar era sanar, havia de començar a parlar-li, encara que fora sola. A dir-li que estava disposada a dignificar la seua història perquè no caiguera en oblit.

El procés encara dura, perquè és un procés viu. I gràcies al brodat puc anar teixint la seua història, deixar la seua empremta i sanar el dolor.

